

Aves Visum

Honingbij – *Apis mellifera*

Oorstrelend leven in het zanddepot
Excursie Marker Wadden
IJsselmeer in de polder
Bosbeheer of Natuurbeheer

RIDDERCATERING.NL

Uw evenement
compleet verzorgd in
goede handen!

Ridder
CATERING + EVENTS

Est. 1983

010-5 210 230

WOONING
airconditioning

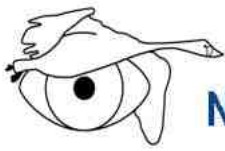
Airconditioning
Luchtbehandeling
Serverruimte koeling

Weg en Bos 120, 2661 GX Bergschenhoek, **Tel.: 010 - 512 10 17**

Fax: 010 - 512 09 64, info@wooningairco.nl, www.wooningairco.nl

www.wooningairco.nl

Natuur- en Vogelwacht Rotta

Hoeksekade 164
2661 JL Bergschenhoek
Email: info@rotta-natuur.nl
Website: <http://www.rotta-natuur.nl>

ANBI: RSIN-816580662
Iban: NL60 TRIO 0254 40 52 23
KvK Haaglanden nr. 40464998

Natuur- en Vogelwacht Rotta is een zelfstandige, regionale natuurbeschermingsvereniging, actief in het Recreatiegebied Rottmeren en de omliggende gemeenten Zuidplas, Lansingerland en de noordrand van Rotterdam. De vereniging heeft ten doel flora en fauna te verbeteren en het (doen) herstellen van verstoringen daar in; het beschermen en in stand houden van groenvoorzieningen en natuurgebieden en het opkomen voor het milieu; het (doen) realiseren en het (doen) in stand houden van ecologische, landschappelijke en recreatieve verbinding-zones. De vereniging is opgericht op 9 februari 1982.

Lidmaatschap

Volwassenen	min. € 12, 50 per jaar
Jeugd (tot 18 jaar)	min. € 6,50 per jaar
Donateurs	min. € 12,50 per jaar

Bestuur

Voorzitter: Hans Sanders 06-40 56 77 69
hsas22@gmail.com
Vicevoorzitter: Anneke Zuidervaart 06-20 00 17 52
aezuidervaart@hotmail.com
Secretaris: Peter Wienbelt 06- 46 92 82 52
secretariaat.rotta@gmail.com
Penningmeester: Cor van de Lustgraaf 06-29 24 27 69
ledenbeheer.rotta@gmail.com
Bestuursleden:
Marijke den Oudendammer 06-28 51 81 05
Arend Hoogeveen 06-83 69 84 50
Henk Starink 06-28 54 40 03

Verenigingsgebouw Natuurcentrum Trefpunt Rotta

Hoeksekade 164, 2661 JL Bergschenhoek
010 - 521 63 34 (alleen tijdens openingstijden)
Beheerder: Ad Somers 06-39 32 11 13
trefpunt.rotta@gmail.com / info@rotta-natuur.nl
Open: donderdag 10.00 - 16.00 uur
zaterdag 12.00 - 16.00 uur

Bij de voorplaat

Een zwerm honingbijen. © Liesbeth de Frel

Kwartaalblad Aves Visum

Redactie: Machiel Brinkhorst, Arend Hoogeveen, Jan Smith en Hans Soeterbroek.
Redactieadres: avesvisumredactie@gmail.com
Druk: Editoo Arnhem

De redactie behoudt zich het recht voor artikelen in te korten, te wijzigen of te weigeren, waar nodig in overleg met de auteur(s). Overname van artikelen is uitsluitend toegestaan met bronvermelding. Copyright van alle foto's blijft bij de fotograaf.

Inleveren kopij Aves Visum 149

Aves Visum 149 verschijnt in de tweede week van september. Inleveren van kopij voor 15 augustus 2019

Werkgroepen

Rotta Jeugd

info bij Astrid Schild rotta.jeugd@gmail.com

Rotta Natuurwerk

Info bij Rien van der Vorm 06-27 89 00 77
rienvandervorm@gmail.com

Rotta Onderzoek

Info bij Aria van Ballegoie 010 - 45 52 261
avanballegoie@gmail.com

Trefpunt Vrijwilligers

Info bij Aria van Ballegoie 010 - 45 52 261
avanballegoie@gmail.com

Rotta Communicatie en Website

Info bij Birgitte Blom birgitte.blom@kpnmail.nl
Website: Chris van Rijswijk cdvrijswijk@gmail.com

Ruimtelijke ontwikkelingen in het Rotta werkgebied

Info bij Jaap van Lien 010 - 511 37 33
jaapvanlien@gmail.com

Projectgroep Oppervlaktewaterkwaliteit Oostland (POKO)

Info bij Cees van der Burg c.burg.1@kpnmail.nl
of Jan Smith jansmith2012@ziggo.nl

Rotta Educatie

Coördinatorfunctie vacant

Van het bestuur

Het was weer een drukke tijd met veel bijzondere ontwikkelingen en een iets te koud en te droog voorjaar.

Helaas is de geplaatste oeverwaluwand in het kader van de watercompensatie (bij de Wiebertjes) nog niet in gebruik genomen door de gewenste bewoners, terwijl de nieuwe wand bij de Zevenhuizerplas een geweldig succes is dankzij het project 'Biodiversiteit' en de financiële en materiële hulp van Groen-aannemingsbedrijf Punt B.V.

De gelijktijdige kap voor de A16 door de Groene Boog in opdracht van Rijkswaterstaat, en de aanpak door Staatsbosbeheer van de essentaksterfte en de beheermaatregelen vanwege achterstallig onderhoud, laten ingrijpende littekens achter in het Lage Bergse Bos. Het rumoer hierover in de media heeft echter de dialoog met Staatsbosbeheer nieuw leven ingeblazen en geleid tot het behoud van een paar stukjes oorspronkelijk bos en dat Rotta bij nieuwe (kap)plannen betrokken wordt.

Zeker mag het 'schoolreisje' naar de Marker Wadden niet onvermeld blijven, een geweldig succes. Anders dan gebruikelijk op zaterdag, werd op vrijdag 26 april een bus en een prachtige zeilboot met enthousiaste gids gehuurd, waarna het eiland door voornamelijk Rotta-leden grondig verkend is. Een excursie in deze vorm om zeker nog eens te herhalen. Er is nog zoveel (nieuwe) natuur te ontdekken.

Ook zijn de eerste successen van onze watergeuzen (Werkgroep POKO) al zichtbaar en begint het Hoogheemraadschap Delfland in ons gebied met gebiedsgerichte aanpak. Lansingerland pronkt met de innovatieve en duurzame tuinbouwsector, terwijl er in de (vergeten) achtertuin van het Oostland nog het nodige verbeterwerk te doen is. Maar we houden samen met NMP (Pijnacker) de vinger aan de pols.

Tot slot, geniet van de zomer. Ondanks het veranderende klimaat, invasieve exoten, drukte op de weg, kaalslag in het bos, herrie in de lucht, versteende leefomgeving, loslopende honden en meer grote of kleine ergernissen, is er nog genoeg te beleven voor wie het wil horen, zien, voelen of ruiken. Ons eigen zeldzame reigertje is weer teruggekeerd, de Cetti's zanger (rode-lijst soort) heeft ons gebied ontdekt, de leeuwerik jubelt weer in de Eendragtspolder en de blauwe schicht van het passerende ijsvogeltje geven genoeg energie om door te gaan met de strijd voor de natuur en een betere leefwereld.

Hans Sanders

Van de redactie

Voor je ligt, evenals het maart-nummer, wederom een Aves Visum met veertig pagina's. Dat komt onder andere door de discussie over het kapbeleid in het Rottemeregebied. In een dertien pagina's tellend artikel is uitvoerig gesproken met vertegenwoordigers van de diverse partijen die bij het beheer van het gebied betrokken zijn. Hun visie op het huidige beleid is weergegeven, maar een eindoordeel wordt niet gegeven. De redactie vindt dat u dat het beste zelf kunt doen aan de hand van de weergegeven feiten en meningen. Het onderwerp zal ongetwijfeld nog regelmatig terugkomen.

Liebeth de Frel voert ons verder in in de wondere wereld van de bijen, een diersoort waarvan wij zo zeer afhankelijk zijn voor onze voedselproductie. Gelukkig werd recent bekend dat de bijenvolken de afgelopen winter beter overleefd hebben dan de winter van 2018.

Ongerepte natuur bestaat niet meer in Nederland. Alles wat wij om ons heen zien, is beïnvloed door de mens. Maar dat betekent ook dat de mens nieuwe natuur kan maken. Het beste voorbeeld hiervan is op dit moment de aanleg van de Marker Wadden. De excursie vanuit Rotta naar dit gebied kreeg zoveel belangstelling dat het de moeite waard was een bus te huren voor de reis naar Hoorn. Een duurzame oplossing! In dit nummer treft u een kort verslag.

Op het moment van schrijven van dit stukje regent het stevig. Een goede zaak want het is de afgelopen maanden nog steeds erg droog geweest. Wat de weergoden voor ons in petto hebben voor de komende zomer, zullen we moeten afwachten. In ieder geval hoopt de redactie dat u de komende tijd thuis of op vakantie weer veel mooie natuurmomenten zult beleven.

Redacteuren gezocht!

De redactie van Aves Visum bestaat op dit moment uit vier redacteuren. De werkzaamheden bestaan uit het redigeren van stukken en ook het schrijven van stukken over diverse onderwerpen.

Binnen de redactie is behoefte aan uitbreiding van het team. Daarom worden belangstellenden uitdrukkelijk uitgenodigd. door het sturen van een e-mail naar avesvisumredactie@gmail.com. Wij nemen dan zo snel mogelijk contact met je op.

In herinnering Ton Goudriaan

Na een kort ziekbed is op 23 februari 2019 overleden ons erelid Ton Goudriaan. Wij herinneren ons Ton als een stille maar zeer toegewijde kracht in ons Rotta Natuurwerk team. Altijd als eerste aanwezig op onze donderdagse natuurwerkdagen, als het nodig was ook op andere dagen. Vooral het Koornmolengat, met het daarin gelegen Goudriaanveldje had zijn speciale aandacht.

Maar ook de Wiebertjes en het Nessebos waren hem lief. In de Wiebertjes heeft hij veel tijd en aandacht gestoken in 'zijn' wilgengriendje. Op zijn laatste werkdag in november vroeg hij zich bezorgd af hoe het nu verder moest met dat griendje. Klaas Verschoor heeft zich toen garant gesteld voor het verdere beheer. Die dag leverde Ton zijn sleutels van het Trefpunt in met de mededeling dat het hem allemaal te zwaar geworden was. Wij moeten er aan wennen dat de koffie niet meer klaar staat als de groep rond negen uur arriveert.

De voltooiing van het grote onderhoud van het vlonderpad in het Koornmolengat is achteraf de laatste klus in zijn natuurleven geweest. Na een moeilijke periode in de warme zomer van 2019 heeft hij nog bewust de afronding van dit drie jaar durende project meegemaakt.

Mijn eerste kennismaking met Ton en zijn broer Leen was in december 1994 toen zij als knotters begonnen bij de Natuurgroep Waddinxveen. Grote knotwilgen zagen bij een boer in de Zuidplaspolder. Die eerste dag eindigde in onenigheid tussen de gebroeders en de leider van de knotgroep, die vond dat zij zich niet aan de groepsregels hielden. Dat was voor mij reden de mannen te vragen om voor Rotta Natuurwerk in het Koornmolengat te komen helpen. Dit tot volle tevredenheid van beide kanten. De gebroeders, zoals wij hen noemden, moest je ruimte geven voor hun ideeën.

Toen wij besloten om eind 2008 te beginnen aan de verbouwing van ons Trefpunt was de eerste vraag van Ton of hij ook mocht helpen; zijn inzet en kunde waren onovertroffen.

Vrijdag 12 april hebben wij met de familie in het Trefpunt afscheid genomen van Ton en is zijn as in besloten kring verstrooid op het Goudriaanveldje in het Koornmolengat waar broer Leen al zijn laatste rustplaats had. Elke keer als we daar aan het werk zijn, komt Ton terug in onze herinnering: een man die zijn sporen bij Rotta heeft verdiend!

Rien van der Vorm

honingbij – Apis mellifera

Liesbeth de Frel

In Aves Visum 147 lichtte ik een tipje van de sluier op over de relatie tussen bijen en bloemen. In dit nummer neem ik jullie mee in de samenleving van de honingbij. Door het jaar uit het leven van een honingbijenvolk te bezien, krijg je een idee over de opbouw van een volk en de manier waarop ze samenleven.

In een bijenvolk is maar één koningin en de bevruchting tijdens de bruidsvlucht vindt slechts één keer plaats in haar leven.

In Nederland leven honingbijen niet of nauwelijks in de vrije natuur. Er zijn te weinig geschikte plekken waar ze een veilige kolonie kunnen vormen. Daar waar ze niet door imkers gehouden worden, leven ze in bijvoorbeeld schoorstenen. Als imker kan je ervoor kiezen om, ondanks dat bijen in de kast gehouden worden, het volk zich toch op een natuurlijke manier laten ontwikkelen. Dit door niet in te grijpen in de ontwikkeling van het volk. Ik beschrijf de cyclus van een bijenvolk dat in de vrije natuur zou leven. Een bijenvolk kent drie verschillende typen bijen: de vrouwelijke werkster, de mannelijke dar en de koningin (moer).

De werkster

De werksters zijn steriele vrouwtjes, de eierstokken zijn inactief, wat betekent dat ze geen (bevruchte) eitjes kunnen leggen. De werksters leven in de wintermaanden (oktober – februari) vijf maanden. Zodra de koningin in het voorjaar haar eiproductie opvoert en de werksters hard moeten gaan werken, worden de werksters vanwege dat harde werken niet ouder dan 6 weken. De werkster kent gedurende haar korte leven verschillende fasen als huisbij en buitenbij.

Fase 1, 1e – 10e levensdag zijn het huisbijen, ze blijven in de kast. In deze fase ontwikkelen ze zich van poetsbij, verwarmingsbij tot voedsterbij. De werkster kent in deze periode dus verschillende taken, die samenhangen met de ontwikkeling van het bijenlichaam. De eerste paar dagen rusten ze nog wat en eten stuifmeel om de voedersapklieren te activeren. Ze poetsen lege cellen schoon en zitten op het broed (gesloten cellen) om dat op de juiste temperatuur te houden (poets- en zorgbijen). Zo tussen de 3e en 10e dag, als de voedersapklieren zich voldoende hebben ontwikkeld, kunnen ze eiwit-

rijke voedersappen produceren en jonge larven en andere bijen gaan voeren. Als ze in de buurt van de koningin komen kunnen ze deel uitmaken van de hofstaat. Ze likken, wassen en voeden haar.

Fase 2, 10e - 18e dag ontwikkelen de wasklieren en gifklieren zich. Met de wasklieren scheiden de werksters kleine wasplaatjes uit, waarmee ze raten gaan bouwen (bouwbijen). De bijen nemen nectar over van de haalbijen, verwerken dit en slaan dit op in de cellen. Aan het einde van deze fase zijn de werksters nog een paar dagen wachtbij met als taak de ingang van het nest te bewaken tegen indringers. In deze fase hebben de werksters de grootste concentratie bijengif in hun gifblaas.

Fase 3 breekt aan zo rond einde van de derde week, dan gaan de bijen naar buiten. Ook in dit stadium zien we verschillende stadia en manieren van samenwerken. Speurbijen, die plekken zoeken waar het voedsel te halen is en haalbijen die nectar, stuifmeel en water halen.

De dar

De mannetjes – darren - hebben maar 1 taak en dat is het bevruchten van jonge koninginnen. Als pasgeboren koninginnen uitvliegen om bevrucht te worden (de bruidsvlucht), vertrekken de darren naar speciale plekken: de darrenverzamelplaats. Hier verzamelen zich darren van verschillende volken in de hoop een koningin te kunnen bevruchten. Als een dar het voorrecht heeft om een koningin te bevruchten is dat ook gelijk zijn laatste daad.

De koningin

In een bijenvolk is maar één koningin en de bevruchting tijdens de bruidsvlucht vindt slechts één keer plaats in haar leven. Zij kan wel 5-6 jaar oud worden. Haar enige taak is het leggen van eitjes, bevrucht en onbevrucht. Met haar voorpoten voelt de koningin in welk celletje ze een bevrucht eitje moet leggen. Dit doet zij door bij de eicel een zaadcel te voegen. Uit dit bevruchte eitje wordt een werkster geboren. Ze wordt verzorgd door de werksters die zich om haar heen vormen - de hofstaat - die haar voeden met supervoedsel: konin-

ginnegelei, een mengsel van vetrijke en eiwitrijke stoffen. Door deze goede verzorging kan de koningin wel 2.000 eitjes per dag te leggen. De koningin verspreidt feromonen die zorgen voor de harmonie binnen het volk en ook dat de werksters niet aangetast worden tot het leggen van onbevuchte eitjes.

Koningin met hofstraat © Liesbeth de Frel

Winter

In de winter bestaat het bijenvolk uit 15.000 tot 20.000 bijen. Ze houden elkaar warm door dicht op elkaar te zitten (wintertros) en te trillen met hun vleugelspijeren. Ze houden met elkaar de temperatuur binnen het volk op ca. 15 graden. Hoe lager de buitentemperatuur, hoe dichter de bijen tegen elkaar gaan zitten, met de koningin in hun midden. In deze periode legt de koningin niet of nauwelijks eitjes. Maar na de kortste dag komt de eiproduktie langzaam op gang.

In de winter komen de bijen niet naar buiten. De honingvoorraad die ze in de zomer hebben aangelegd is voldoende om de winterperiode te kunnen doorkomen. Zodra de temperatuur boven de 8°C komt, gaan de eerste bijen naar buiten. Eindelijk kunnen ze zich ontlasten. De reinigingsvlucht, een onderneming die ze oplucht, maar ook gevaarlijk is als de weersomstandigheden nog bar zijn. Het risico is dat ze door kou en wind onderkoeld raken en sterven. De koningin gaat niet mee, haar ontlasting wordt door de bijen opgeruimd.

Voorjaar/zomer

Vanaf maart neemt de eiproduktie van de koningin snel toe. Ze legt de eerste maand hoofdzakelijk bevruchte eitjes, waaruit de werksters worden geboren. Vanaf april begint ze ook onbevuchte eitjes te leggen waaruit de darren geboren worden. Het volk groeit explosief en kan in april al uitgegroeid zijn tot een volk van 30.000 bijen.

Naarmate het volk groter wordt bereiken de geurstoffen (feromonen) die de koningin verspreid niet alle bijen meer. Dit is het signaal dat het tijd wordt voor de voortplanting. De werksters worden onrustig. Ze beginnen aan de rand van de raten een aantal broedcellen voor nieuwe koninginnen te bouwen: de moerdoppen. In deze doppen legt de koningin een eitje, dat zich door de goede zorg van voedsterbijen, die het speciale voer de koningin-negelei geven, ontwikkelt tot een nieuwe koningin.

Als de moerdoppen met eitjes gevuld zijn, gaat de eiproduktie van de koningin omlaag, krijgt ze minder voedsel van de werksters en beweegt ze druk over de raten. Ze moet afvallen en in goede conditie verkeren om met een deel van het volk te kunnen vertrekken. Het vertrek van deze zittende koningin, met een groot deel van het bijenvolk, is DE voortplanting van het bijenvolk. Dit fenomeen heet 'zwermen'. De met haar meegekomen werksters zoeken voor het volk een nieuw onderkomen.

Verschillende soorten broed, aan de onderzijde de moerdoppen © Liesbeth de Frel

Ze laat een volk met jonge koninginnen achter in een veilige omgeving, dat zich weer kan ontwikkelen tot een nieuw volk. Dit volk kan ook maar 1 koningin gebruiken. De eerste koningin die uit de dop komt bepaalt of ze wil blijven of met een deel van het volk nog wil vertrekken. Dit doet ze alleen als het volk hiervoor nog groot genoeg is (nazwerm). Uiteindelijk zorgt het achterblijvende volk dat er maar 1 koningin overblijft waarmee ze weer verder kunnen.

Maar...., er moet nog één belangrijk iets gebeuren. En dat is de bevruchting van de jonge koningin. Na een week gaat de koningin op bruidsvlucht. Ze vliegt naar de darrenverzamelplek, waar wel meer dan 10.000 darren van verschillende volken aanwezig kunnen zijn. Door een feromoon dat ze afscheidt, ruiken de darren haar, gaan haar achterna. De snelste dar bevrucht haar het eerst. Na de paring scheurt zijn penis uit zijn lichaam en sterft hij. De volgende darren brengen hun penis onder dit 'paringsteken' in, waardoor dit eruit getrokken wordt en ze kunnen paren. Na de paring keert de koningin terug naar het volk en kan beginnen aan de opbouw van een nieuw volk.

De paring van honingbijen

Najaar

Na de langste dag neemt de eiproductie van de koningin geleidelijk af. Vanaf september/oktober worden de bijen geboren die er voor moeten zorgen dat het volk de winter door kan komen. Omdat deze bijen in het najaar minder en in de winter geen broed hoeven te verzorgen, leven ze circa vijf maanden. Bij het kouder worden en het ontbreken van voedsel buiten gaan de bijen de wintertros vormen. Dat is vooral om elkaar warm te houden. De tros zit dan ook dicht tegen het voer aan, zodat de bijen de tros niet hoeven te verlaten om te eten. En zo is de jaarlijkse levenscirkel voor de honingbijen weer rond. <<

Wintertros © Liesbeth de Frel

Geraadpleegde literatuur

- Honingbijen, Jürgen Tautz
- De Nederlandse bijen, Natuur van Nederland 11. 2012

Stenuilstraat

De woningnood in ons land is aanzienlijk verminderd door de oplevering van 20 sociale rijtjeshuisjes in de Steenuilstraat. Op 18 april vond de overdracht plaats aan onze opdrachtgever Johan Kleijweg van de Vogelwerkgroep Midden Delftland.

De bijzondere eigenschappen van deze huisjes zijn al in een eerdere Aves Visum vermeld. Vermeldenswaard is dat de dakbedekking door Sjaak Gouweleeuw er op gebrand is zonder de huisjes in de brand te steken, hetgeen toch wel een puntje is bij dakdekkers. De eerlijkheid gebied wel te zeggen dat we de daken los van de huisjes hebben laten beplakken.

Gezien de ordervoorraad hebben we maar eens wat offertes opgevraagd. De besten kwamen uit Indonesië en Vietnam. De Indonesiërs maken ze voor een kwart van onze prijs van Java teak, een invliegopening van pokhout en een dak van palmladeren. De Vietnamezen zaten nog onder de prijs van de Indonesiërs zonder duidelijke specificaties en waren vooral geïnteresseerd in de werking van deze vogelvangkasten en de smaak van steenuilen. We moeten maar eens op zakenreis naar genoemde landen en kijken of we goede afspraken kunnen maken! Het bouwteam, Kees & André

Vogels

De mooiste radio van dit weekend werd gemaakt door vogels. Zaterdagavond maakten ze al hun opwachting tijdens de twee minuten stilte. Ik heb verschillende herdenkingen beluisterd waarop duidelijk te horen is dat ze dwars door het eerbiedig zwijgen voor de gevallen heen tetterden. Kraaien, kauwen, mussen, Turkse tortels, meeuwen, koolmezen, ze hadden het hoogste woord.

Dit tot woede van sommige luisteraars. Het regende boze tweets. #vogels #respectloos!! verstoren #dodenherdenking Soest! Hang noooooit meer vetballen en nestkastje op. #diepriestriest #Overlast niet alleen door gevangenen in #Vught tijdens #dodenherdenking vogels misdragen zich #walgelijk lidmaatschap #vogelbescherming opgezegd.

En die vogels maar doortwitteren in hun bomen. Ik heb er geen enkele moeite mee, sterker nog, ik vind het volkomen terecht.

Wij zijn tenslotte nooit, nog geen seconde, stil om de gevallen vogels te herdenken, en dat zijn er nogal wat. Gisterochtend zongen ze in *Vroege Vogels*, hun wekelijkse radio-show waarin meestal vrijwel alleen mensen te horen zijn die over ze praten, weer het hoogste lied, tijdens het Nationale Vogelconcert, dat wat mij betreft dit jaar de Gouden Radioring mag winnen.

Gaaf om te horen dat op het festival in het bos in Twente de groene specht geen lachgas nodig heeft om te lachen. En wat dacht je van de nachtegaal in de Kennemerduinen? Hij is net weer in Nederland aangekomen met zijn tijdelijke verblijfsvergunning. Hij is de hele nacht opgeleven om te zingen. „Kom bij mij op krachten vrouwtje, hoor mij, al de hele nacht, ik ben sterk, ik vind veel voedsel, ik wil jou, kom, oooo, kom!“ Ik hoor de drietoonige balts van de grutto in Vijfheerenlanden. grutto-de-grutto, grutto-de-grutto. De grutto is een onomatopée, hij klinkt zoals zijn naam, net als de tiffjaf, de Kievit en de Stef Blok.

Ik hoor een kwartel, een blauwborst, een koekoek, grauwe ganzen, merels, roodborsten, vinken. De rietgors treedt op: 'tsjip, tsjip prrrrluplup!'

Aaah, wat een muziek. Het wordt tijd voor een nieuw themakanaal: NPO Vogel! 24/7 het beste dat vogels ooit gemaakt hebben. NPO Vogel, The Birds start here, de vogels van alle kanten, Er is maar 1 NPO Vogels, Vogels komen bij je binnen, je voelt je buiten, tsjip, tsjip prrrrluplup!

Voortgang Project Oppervlaktewaterkwaliteit Oostland

Een van de activiteiten van de Projectgroep Oppervlaktewaterkwaliteit Oostland behelst het verschaffen van informatie via artikelen en ingezonden brieven in Aves Visum en (plaatselijke) media. De afgelopen maanden werden interviews gepubliceerd in de 3B-krant en de Heraut. Daarin kwam de zorg om schoner oppervlaktewater aan de orde en de controle van de waterkwaliteitsrapportages van onze waterschappen.

Nog veel te verbeteren! © Jan Smith

Alle waterschappen hebben meetnetwerken in hun gebied waarmee de chemische kwaliteit wordt gemonitord en waarvan de resultaten jaarlijks openbaar gemaakt moeten worden. De in maart verschenen voorlopige oppervlaktewaterkwaliteitsrapportage 2017 van Delfland liet een lichte verbetering zien. Het waterschap spreekt de verwachting uit dat de kwaliteit in 2021 zal voldoen aan de normen van de Kaderrichtlijn Water (KRW). Schieland en Krimpenerwaard - verantwoordelijk voor de kwaliteit van het oppervlaktewater in Lansingerland, brengt het er een stuk minder goed af. Na bestudering van hun rapportage kon worden vastgesteld dat de waarden voor fosfaat en stikstof een stijgende tendens vertonen. Ook de hoeveelheid gewasbeschermingsmiddelen, ondermeer afkomstig uit de glastuinbouw, neemt nog niet af, hetgeen reden tot bezorgdheid is.

Hoewel de rapportage 2018 van Delfland nog niet openbaar is op hun website (naar verwachting pas ergens in juni), stak men de laatste tijd in diverse presentaties en publicaties de loftrumpet over significante verbetering van de chemische toestand anno 2018. Naar verluidt is dat het resultaat van de gebiedsgerichte aanpak in het Westland. Naar dat voorbeeld wordt deze zomer een soortgelijk project

uitgerold in Oostland. De gebiedsgerichte aanpak van Schieland-Krimpenerwaard bevindt zich in de opstartfase. Voor beide projecten is de verwachting dat dit op termijn significante verbetering van de chemische en ecologische toestand van het oppervlaktewater zal brengen. De projectgroep blijft dit kritisch volgen en trekt waar nodig aan de bel.

Naar aanleiding van een aantal verontrustende bevindingen in gebied de Kleihoogt en de rond de Groenzoom gelegen zogenaamde 'vuilwatersloot' ging de projectgroep in gesprek met vertegenwoordigers van de waterschappen van Delfland, Schieland en omliggende gemeenten. Diverse zaken zijn nu in behandeling en naar verwachting kunnen we daarover in het volgende nummer van Aves Visum meer vertellen.

De Projectgroep Oppervlaktewaterkwaliteit Oostland (POKO) kan nog versterking gebruiken. We zijn naarstig op zoek naar iemand die het leuk vindt zich te verdiepen in aquatische ecologie. Voor informatie: Cees van der Burg - c.burg.1@kpnmail.nl of Jan Smith - jansmith2012@ziggo.nl, aanmelden via het e-mailadres van de redactie van Aves Visum kan ook. <<

Vlinderstand 2019

De Vlinder- (en libellen)stand 2019 is verschenen. Met daarin: de nieuwe Rode lijst, hoe gaat het met de vlinders en libellen en nog meer.

In de Vlinder- (en libellen)stand 2019 speciale aandacht voor de nieuwe *Rode lijst dagvlinders*. De trends van de dagvlinders blijven dalen en ook met de libellen blijkt het niet zo goed meer te gaan. Hoe het met de nachtvlinders gaat, zal blijken uit het meetnet nachtvlinders. En verder: de Vlinderstichting ontwikkelt *Kleurkeur*, een keurmerk dat vlindervriendelijk maaien gaat bevorderen. Voor de gratis Vlinder- (en libellen)stand 2019 ga dan op internet naar www.vlinderstichting.nl <<

oorstrelend leven in het zanddepot

Cor van de Lustgraaf

In de vorige Aves Visum schreef ik over de watercompensatie bij de Wiebertjes en het zanddepot, waar een verscheidenheid aan bijen leeft. Op 7 april kwam de jonge entomoloog Marco Tanis hier een kijkje nemen. Onder een stralende zon en het prachtige gezang van tiftjaffen, fitissen, zwartkoppen en merels zagen en hoorden we de druk rondvliegende en zoemende bijen: als in een intermezzo uit de Vier Jaargetijden, het welbekende vioolconcert van Vivaldi.

Marco Tanis aan het werk

Drie van de soorten die we vonden zijn de grijze zandbij, de grote zijdebij en het roodbuikje. Terwijl de grijze zandbijen en grote zijdebijen vrij groot zijn voor bijen, moeten we om het roodbuikje te ontdekken met het insectennet zwaaien. Dat levert een half zo groot bijtje op met een rood buikje, het belangrijkste kenmerk van de soort.

Rodbuikje, duidelijk is het rode buikje te zien. © Marco Tanis

Alle drie nestelen deze bijtjes vaak in grote groepen in zand en doen dat op het zanddepot massaal door elkaar heen. Vrouwtjes graven vanaf maart een nest met aan het eind 6 tot 10 broedcellen.

Ze bevoorraadt het nest met stuifmeel, dat alle drie van wilgen halen: ze zijn namelijk gespecialiseerd op wilg. Het stuifmeel hangt als dikke gele bollen aan haar achterpoten, nectar zit in haar krop. Terwijl vrouwtjes druk heen en weer vliegen op zoek naar wilgen, hangen de mannetjes rond bij de nesten, constant wachtend op een vrouwtje om mee te paren. Na de paring sterven ze. In het nest kneedt het vrouwtje het stuifmeel en nectar tot een bolletje waarop ze het eitje legt. Zodra de broedcellen gevuld zijn, sluit ze het nest af en sterft ook zij. Uit de eitjes komen larven die zich tijdens de zomer inspinnen in een cocon. Daarin ontwikkelt ze zich tot een volwassen bij die overwintert in een cocon tot het volgende voorjaar, waarna de bij zich naar boven graaft en een nieuwe cyclus begint.

Dat de grijze zandbij, het roodbuikje en de grote zijdebij hier nestelen is mooi, omdat deze in het westen van het land buiten de duinen vrij zeldzaam zijn, bij gebrek aan goede nestelgelegenheid. Het zanddepot laat dan ook zien dat als er gelegenheid is, deze bijen snel kunnen profiteren.

Foto's links, van boven naar beneden:

- > grasbij
- > grijze zandbij
- > smaragdgroefbij
- > grote zijdebij
- > wolzwerper.

© Marco Tanis

Naast deze drie soorten nestelt ook de veel algemenere grasbij, ook een zandbij, in het zanddepot. Deze wordt echter belaagd door zijn nestparasiet, de kortsprietwespbij. Deze probeert het nest van de grasbij binnen te dringen, om daar een eitje in te leggen. Eenmaal uitgekomen eet de larve van de wespbij het eitje van de grasbij en de voedselvoorraad op.

Marco en ik zochten ook nog op naar de nestparasiet van de grote zijdebij, de grote bloedbij. Maar in plaats daarvan vinden we de dikkopbloedbij. Zou zijn gastheer, de gewone geurgroefbij er ook zijn? Die vinden we niet, maar wel vinden we een minuscuul groefbijtje, de langkopsmaragdgroefbij en een nog kleiner bloedbijtje, dat waarschijnlijk parasiteert op het groefbijtje. Dat er zoveel verschillende parasitaire bijen te vinden zijn is een goed teken: alleen een grote, gezonde ge-

meenschap bijen kan zoveel parasitaire soorten ondersteunen.

Voor een leek wel te herkennen zijn de wolzwevers die lijken op hommels maar vallen onder de vliegen. Ze blijven boven een bloem hangen en snoepen zo de nectar uit de bloem. De larven van de wolzwever zijn parasieten en groeien op in de nesten van zandbijen, waarvan ze de eitjes en de voedselvoorraad opeten. Het vrouwtje bepoedert haar rijpe eitjes eerst met zand zodat ze minder kleverig worden. Daarna vliegt ze naar de nestplaats, blijft even zweven voor de opening om er met een slingering van haar achterlijf een ei in te werpen.

Alle vrouwtjes van bovengenoemde solitaire bijen hebben een angel, maar kunnen amper steken en zullen dat ook zeer zelden doen, dus kan je ze veilig van dichtbij bekijken. Marco is van

plan vaker bij deze unieke plek te gaan inventariseren.

Voor Rotta natuurwerk betekent de spontane aanwezigheid van de bijen in het leemzand, dat ongeschikt was voor het ruitpad en hier werd gedumpt, dat wij jaarlijks de opgroei van struiken en bomen moeten verwijderen, want kaal zand moet zichtbaar blijven voor de bijen en wespen. <<

Na enkele weken wachten vliegen de eerste oeverzwaluwen af en aan in de gatenwand aan de achterzijde van de leemwand in het zanddepot. Het is er een drukte van belang en een lust voor het oog.

INTEGRALE ONKRUIDBESTRIJDING VOLGENS 'DE PUNT METHODE'

DE JUISTE MACHINE OP DE JUISTE PLEK EN COMBINEER!

GEEN GIF MEER NODIG!

RED-GREEN®

- CO² neutraal
- Geen fossiele brandstof meer zoals LPG
- Gebruikt biomassa om mee te 'branden'
- Voor grootschalig werk

KANT BRAND STEKER®

- 5x per jaar strak gestoken grasrand
- Geen afvalkosten
- Lagere veegkosten
- Reinigende werking

BLUE-GREEN®

- CO² neutraal
- Elektrisch rijden
- Geen fossiele brandstof meer zoals diesel, maar biomassa
- Heet water 98°C
- Geen overlast, herrie en/of stof
- Eenvoudige techniek
- Voor kleinschalig werk

MACHINAAL VEGEN

- Dulevo 5000 D
- Euro 5 met Adblue
- Super fijnstoffilters
- Heel zuinig met waterverbruik
- Razend snel

- 'DE PUNT METHODE' IS GOEDKOPER DAN SPIJTEN ALS JE ALLES EERLIJK MEETELT!
- GOED TOEPASBAAR MET INZET SW-MEDEWERKERS EN MENSEN MET EEN AFSTAND TOT DE ARBEIDSMARKT (SROI).
- GEEN RESISTENTE SOORTEN EN NIET WEERSGEVOELIG.

Groen-aannemingsbedrijf
Punt B.V.

Chroomstraat 1d • 3067 GN Rotterdam • Telefoon: (010) 420 60 26 • E-mail: info@groen-puntbv.nl • www.groen-puntbv.nl

Excursie Mar

EXCURSIE WADDEN

Op vrijdag 26 april was de leden-excursie naar de Marker Wadden. Vroeg uit de veren en met de bus naar Enkhuizen en vandaar 'op zeil' richting het haveneiland van het nieuwe natuurgebied De Marker Wadden. De Marker Wadden liggen in het noordoosten van het Markermeer, globaal tussen de lijn Lelystad-Enkhuizen en 4 km ten zuiden van de Houtribdijk.

Aanleg Marker Wadden

De Marker Wadden – een initiatief van Natuurmonumenten – is een uniek natuurgebied in ontwikkeling. Samen met Rijkswaterstaat wordt met zand, klei en slib uit het Markermeer een eilandengroep aangelegd. De eerste 5 al gerealiseerde eilanden beslaan zo'n 1.000 hectare en worden door Natuurmonumenten ingericht als natuurgebied. Op grote schaal worden paaiplaatsen, eilanden en natuurlijke oevers gemaakt, veel bedreigde soorten profiteren daarvan.

Op de eilanden worden riet en lisdodde aangeplant, maar ook spontaan gevestigde planten zoals moerasandijvie, groeien als kool op de voedselrijke bodem. Op de broedplaatsen van visdieven en kokmeeuwen worden de planten nog eens extra bemest door de poep van de vogels en de resten vis die niet opgegeten zijn. Indirect worden de planten hier dus ook met vis gevoerd.

Vogelparadijs

Vogels worden al massaal gezien bij Marker Wadden. In het voorjaar komen de visdiefjes broeden, trekvogels zoals zwarte sterns komen aansterken voor hun grote tocht en in de winter komen nonnetjes beschutting zoeken na de barre kou van het noorden. Bij de opening van het eerste eiland in september 2016 zijn al gezien: bonte strandloper, rosse grutto, grutto, kemphaan, drieteenstrandloper, aalscholver, kleine plevier, kanoetstrandloper,

Marker Wadden

witgatje, zilverplevier, wilde eend, wintertaling, bergeend, visdief, bontbekplevier, 4 soorten meeuwen en een slechtvalk!

Diverse trekvogels zijn afhankelijk van het Markermeer als overwinterings-, rui- en rustgebied of als tussenstop. Bijvoorbeeld tijdens de trek van hun broedgebieden in Scandinavië, Noordwest-Rusland en Siberië naar de overwinteringsgebieden in West-Afrika. Deze vogels gebruiken het gebied om op krachten te komen voor het vervolg van hun reis. Vanuit internationaal perspectief, ofwel Natura 2000, is het gebied belangrijk voor visdief en aalscholver als broedvogel en als voedsel- en rustgebied voor de brandgans, brilduiker, dwergmeeuw, fuut, grauwe gans, grote zaagbek, kraakeend, krooneend, kuifeend, lepelaar, meerkoet, nonnetje, slobeend, smient, tafeleend, topper en zwarte stern. Soorten als de kleine zwaan, kokmeeuw en zwartkopmeeuw, dodaars en bergeend gebruiken het Markermeer als rui-, rust- en overwinteringsgebied.

Uiteindelijk worden de Marker Wadden onderdeel van het **Nationaal Park Nieuw Land**. Dit nieuwe nationale park bestaat uit de Oostvaardersplassen, Lepelaarplassen, Marker Wadden en het Markermeer. De gebieden vormen samen het jongste nationale park van Nederland en dat alles op de bodem van de voormalige Zuiderzee. Het gebied van totaal 29.000 hectare zou nooit hebben bestaan zonder de inpoldering van Flevoland. De bundeling van de vier natuurgebieden in één Nationaal Park biedt nieuwe kansen voor het versterken van de ecologische waarden van Nieuw Land.

De excursie werd door de deelnemers als een topper in de reeks van activiteiten van Rotta ervaren. Niet alleen vanwege de leerzame natuur-ervaringen, maar ook door de vaartocht over de woelige baren op het Markermeer: voor herhaling vatbaar! <<

Tekst: Hans Sanders

Foto's: Kees Koning en Debby Doodeman (Fogol)

Pontische meeuw

goudknoepje

gele kwikstaart

DE FAKKEL

Een Rotta-lid verhaalt over een persoonlijke ervaring in de natuur en wat dat bij hem of haar heeft losgemaakt. De fakkel wordt aan een ander lid overgedragen die ons in de volgende Aves Visum zijn of haar (natuur) roerselen mee laat beleven.

Carlo Schep verhaalt

En ineens word je gevraagd iets over jezelf te vertellen in Aves Visum. Dus ga je op zoek naar zaken die je verbinden met de mogelijke lezer. Maar lid zijn van Natuur en Vogelwacht Rotta of werken als vrijwilliger in een deelgroep Natuurwerk of Jeugdgroep is zo voor de hand liggend. En dat weten de lezers vast wel. Ineens schiet het voorbij. De natuur, het genieten en de zorg voor de natuur. Dat is wat bindt.

Ik groeide op in een gezin van uiteindelijk vijf kinderen. Rugnummer twee was voor mij bestemd. Doordat we veel verhuisden in verband met het werk van mijn vader, groeide ik op in verschillende biotopen. Amsterdam met eenden in de gracht, Appelscha met zijn bossen, Beverwijk met de Kennemerduinen en strand, Hilversum tussen de heide, bossen en Loosdrechtse plassen.

In Beverwijk leerde ik veel over de natuur bij Scouting. Spelenderwijs leerde je over en vooral met de natuur omgaan. Mijn vader was blij met z'n grote tuin, maar gaande de inrichting werd de bestemming door ons, kinderen, gewijzigd. Het werd een heerlijke speeltuin met groentetuintjes en het kippennachthok werd ons 'kluphuiz'.

Ik begreep er niets van toen ik Stampertje, een Hollandertje, ruilde tegen een Pooltje, jawel, beide konijnenrassen, en ik op een ochtend vier jongen bij mijn nieuwe aanwinst in het hok zag liggen. Ik denk dat ik het nu wel snap maar toen had ik nog wat vragen. Ook de bezoeken aan de duinen waren heel spannend. Met een groep jongens, allemaal ouder dan ik, stroopten we de duinen af. Ik mocht mee omdat mijn ouders een gezinskaart voor toegang aan de duinen hadden. Die moest ik dan meenemen. Als de boswachter ons aanhield, heetten we allemaal Schep. Ik had in die tijd dus heel wat 'broers'.

Voor de bunkers uit de oorlog waren heel boeiend. Vaak kregen we de provisorische afsluiting open en vonden we interessante buit, zelfs scherpe munitie. We keken ook vogels op strand en duinen en vonden met enige regelmaat konijnen die besmet waren met Myxomatose. Een camera had je niet, dus het bleef bij vogelplaatjes sparen van Rizzla sigarettenvloe. Het gaf een kick als je een keer een fazant zag

en je had ook het plaatje in je boek geplakt. In Hilversum werd ik ook scoutingleider en probeerde ik weer kennis te vergaren uit boeken van de bibliotheek. Als je een plantje of vogel zag in het bos of op de hei schetste je wat herkenningen in een boekje en zocht je thuis op wat het zou kunnen zijn. Hier leerde ik ook omgaan met het gegeven: als je iets meer kennis van zaken hebt dan de groep scouts waarmee je op pad gaat, weet je veel. Lastiger werd het als de jongens zelf dingen gingen opzoeken en met onverwachte vragen kwamen. Maar het houdt je scherp.

In deze periode vertrok ik als leerling werktuigkundige op de grote vaart en was de combinatie met scouting niet meer te maken. Ik had het geluk dat ik twee wereldreizen van 9 maanden mocht maken met een schip dat werd gehuurd door een College uit Californië. De studenten aan boord volgden colleges en we lagen vaak enkele dagen in een haven. In Hong Kong kocht ik mijn eerste verrekijker en er ging een wereld voor mij open. Vrij van wacht was ik vaak op de brug te vinden en spiedde ik de lucht af naar vreemde vogels. Het was altijd weer opwindend als je na een oversteek van 6 of 7 dagen, ineens een vogeltje aan dek zag zitten. Je wist dan dat er binnenkort land in zicht kwam. Gauw een schoteltje vers water en je had er weer een buitenlandse vriend bij.

Na zo'n 9 jaar varen zocht ik een walbaan en door drukke banen en andere interesses kwam de natuur op het tweede plan. Kamperen in de vakanties, wandelen en fietsen in de vrije tijd was wel het maximum in die tijd. Alhoewel, we hebben ook reizen gemaakt naar Kenia, Pakistan, Bolivia, Peru, New Zeeland, Cuba en Amerika. Tijdens die reizen hebben we veel van de natuur genoten. Na mijn

pensioen zijn we een fietsreis van 6 weken gaan maken door Thailand. Helemaal alleen met twee fietsen, vier fietstassen en reservespaken en -banden. Los van het haastige leven hier in de Randstad.

Ooievaars wonen onder hoogspanning. © Carlo Schep

Na terugkomst bezocht ik een open dag op Het Land van Belofte in Moerkapelle. Daar was een kraam van de Natuur- en Vogelwacht Rotta met heel aardige mensen. Dat leek me wel wat en ik ben gelijk lid geworden. In de natuurwerkgroep kon ik mijn overvloedige energie kwijt. Tijdens het soms zware werk werd er vaak iets verteld over vogels en plantjes. Er is altijd wel iemand die iets weet. Niet volgens mijn eerder genoemde principe van net iets meer weten dan de ander, maar gewoon echte lopende kennisbanken. Dat maakt de donderdag boeiend en zinvol. Ik ben heel wat keren thuisgekomen met spierpijn en op donderdagavond lag ik op de bank het journaal van acht uur te kijken en werd soms wakker tijdens het journaal van tien uur. Door wat tijdelijke gezondheidsproblemen, mantelzorg en andere verplichtingen moest ik de laatste tijd wel veel verstek laten gaan. Ik hoop door herstelling van zaken na de zomer weer vaker mee te werken.

... en zaaien we hopelijk weer interesse voor de natuur bij de nieuwe generatie

Ik weet niet waarom, maar al gauw werd ik gepolst of de jeugdgroep niet iets voor mij zou zijn. En zo ben ik al weer vijf jaar verbonden aan deze groep en ga ik met de Rangers en Kapoentjes mee het veld in. Via themadagen proberen we een interessant programma te bieden en zaaien we hopelijk weer interesse voor de natuur bij de nieuwe generatie. Zo is het bij mij ook gebeurd 63 jaar geleden. Al ziet de toekomst er voor deze generatie zorgelijker uit dan toen ik die leeftijd had. Maar misschien kan ik nu in gesprekken mensen overtuigen dat het

vaak anders kan, al zou dat in kunnen houden dat ik niet meer van die mooie vliegreizen kan maken.

Ik kan me niet voorstellen hoe het zou zijn als de natuur geen rol meer in mijn leven zou spelen. Zelfs als ik hardloop langs de Rotte of rond de Reeuwijkse Plassen, stop ik soms om naar een vogeltje in het riet te kijken of naar een bloeiend plantje. Het blijft altijd weer boeien.

De Fakkeldraag ik over aan Marcel Heikens, ik ben reuze benieuwd naar zijn groene ervaringen. <<

© Yvonne Langendoen

Wil jij ons team van vrijwilligers van de Werkgroep Jeugd komen versterken?

Elke maand organiseren we op zaterdag een activiteit voor kinderen van 7 t/m 12 jaar met een thema dat past in het seizoen. Verder gaan we 4x per jaar rondstruinen met de kleintjes van 4 t/m 6 jaar. Naast activiteiten in ons Trefpunt proberen we altijd een gedeelte van de tijd buiten door te brengen en daar zoveel mogelijk te zien en ontdekken. Onze kinderactiviteiten hebben als doel om op een ontspannen en gezellige manier kennis te maken met de natuur.

Waar kan je bij helpen?

Het belangrijkste is dat je helpt met toezicht houden op de groepjes kinderen en helpt met activiteiten. We streven ernaar om 2 begeleiders per 10 kinderen te hebben zodat er voor alle kinderen voldoende aandacht is.

Op de site www.rotta-natuur.nl/jeugd kun je informatie vinden en verslagen van onze uitjes. Wil je eens komen kijken, neem dan contact op met Astrid Schild via rotta.jeugd@gmail.com. <<

Ruimtelijke ontwikkelingen in de Noordrand

Jaap van Lien

Toch wel een paar rumoerige maanden die achter ons liggen. De politiek kwam ook weer ruim aan bod. Een korte terugblik.

Toekomst recreatieschap Rottemeren

Met name in maart en april hebben we ons in drie gemeenten bezig gehouden met een nota die de kaders en de koers aangaf voor het recreatieschap Rottemeren voor een periode van niet minder dan 30 tot 40 jaar! Dat betekende opletten en reageren want de inhoud gaf ons geen goed gevoel. De aandacht in de nota gaat vooral uit naar bevordering van recreatieve doelen terwijl natuurontwikkeling en natuurbescherming nauwelijks aandacht krijgen. Wel wordt voor het eerst aangegeven dat er in het gebied ook enkele natuurparels voorkomen. Dat die parels beschermd moeten worden kom je helaas in het stuk niet tegen. Ook al breekt dus het besef door dat het Rottemerengebied qua natuur hoogwaardige delen kent, dan blijft toch de oude bestemming "recreatie" voor het hele gebied ons parten spelen. We hebben onze zorgen aan de drie gemeenteraden en colleges kenbaar gemaakt. Gezegd moet worden dat alleen de raad van Rotterdam onze oproep steunde door in een motie wethouder Wijbenga te verzoeken a. 'Bij het door het recreatieschap op te stellen ontwikkelplan aan te sturen op de 'verbetering van de zonerings' door een aantal plekken in het Rottemerengebied aan te wijzen waar natuurbeleving de voornaamste vorm van recreatie is en waar natuurbescherming voorop staat' en b. 'In bovengenoemde plekken in het Rottemerengebied voor de inrichting en het terreinbeheer een beleid te voeren dat met name gericht is op de specifieke natuurkwaliteiten die het gebied rijk is'. Eén hoera'tje dus voor de Rotterdamse raad! Nu maar afwachten hoe het ontwikkelingsplan er uit gaat zien.

Bezoek Lansingerlandse gemeenteraad

Op vrijdag 10 mei kwam de Lansingerlandse raad bij ons op bezoek. Een rechtstreeks gevolg van het vorige onderwerp want bij het noemen van de natuurparels konden we het natuurlijk niet laten. Parels moet je ook laten zien dus we hebben van de gelegenheid gebruik gemaakt om de raad uit te nodigen zelf te komen kijken. De raadsgriffie reageerde onmiddellijk door het programma van de jaarlijkse raadsdag aan te vullen met een afsluitend bezoek aan het Trefpunt. We troffen prima weer dus we konden, na een inspirerende presentatie van Rien over het vele werk dat wij verzetten om de natuurparels te laten glimmen, met de raadsleden en met de burgemeester het gebied in. Wat kies je dan? Uiteraard de Wiebertjes, voor veel van de

aanwezigen een openbaring en een totaal nieuw gebied dat in mei dan ook nog op z'n mooist is! Het bezoek werd afgesloten met een drankje en een hapje plus de gelegenheid om met elkaar door te spreken over wat we zowel binnen als buiten hadden laten zien. Al met al een heel plezierige middag, voor veel bezoekers de eerste keer dat ze kennis konden maken met ons werk.

A16 Rotterdam

Veel van onze leden komen met enige regelmaat in het Lage Bergse Bos en hebben natuurlijk gezien wat de effecten zijn van de aanstormende snelweg. Vanaf augustus wordt dat nog duidelijker want dan wordt het kappen van de bomen, in het midden en het zuiden van het tracé, in het bos en ook op andere plaatsen, hervat. Ik wil toch een positief puntje in deze afbraakronde aanroeren. Wij hebben namelijk heel goede contacten met de ecooloog van de aannemer en we hebben hem gevraagd of het mogelijk is struiken in de omgeving van de kruising Wildersekade/Doenkade zo te rooien dat wij ze opnieuw kunnen gebruiken. Er staan daar flink wat jonge meidoorns waar met name Henk Starink, onze erfvoegdeskundige, wel een plekje voor kan vinden. We hebben goede hoop dat het allemaal gaat lukken. Het betekent wel extra werk voor onze natuurwerkers maar die zijn wel wat gewend!

Houtkap A16/Wilderszijde

In de marge van de discussie over de houtkap, elders in deze Aves Visum, moet ik nog iets kwijt over een opmerking die wethouder Fortuyn maakte in een vergadering van de commissie Ruimte van de Lansingerlandse gemeenteraad met als agendapunt de houtkap. In dat geval ging het om de houtkap door Staatsbosbeheer. Er werd hem echter gevraagd waar de compensatie van de kap t.b.v. de snelweg, plaats zal gaan vinden. Waar komen die bomen terug? Hij antwoordde dat dit vooral in Wilderszijde zal zijn. Jammer genoeg werd er niet doorgevraagd maar de suggestie is in ieder geval gewekt dat er in de nieuwe woonwijk Wilderszijde veel bomen geplant gaan worden, hopelijk aansluitend aan Park de Polder. Ik ben nog steeds heel benieuwd hoe het masterplan voor de nieuwe wijk eruit gaat zien. De gemeente is er in ieder geval druk mee bezig. <

IJsselmeer

in de polder

Arend Hoogeveen

Nadat de voormalige Zuiderzee in 1932 door de aanleg van de Afsluitdijk werd gescheiden van de Noordzee, ontstond daar het zoetwaterbekken het IJsselmeer, we kennen het allemaal. Maar wist je ook dat we al in de zeventiende eeuw een 'eigen' IJsselmeer in ons werkgebied hadden? We nemen

een (figuurlijke) duik in dit IJsselmeer, dat vanuit ornithologisch oogpunt een uniek natuurreservaat moet zijn geweest. Het is zeker zo interessant geweest als het nieuwe natuurgebied de Marker Wadden in het Markermeer, het zuidwestelijke deel van het IJsselmeer.

Zijn verbazing is groot als hij het eiland in een roeiboot naderd.

Veengebied met moerasbossen

Het veengebied in de omgeving van Gouda kende een aantal fameuze moerasbossen met vogelkolonies. Het oudst bekende is het Goudse bos. Dat wordt in veertiende-eeuwse documenten genoemd. Het lag ten westen van Gouda, tussen de Gouwe en de Hollandse IJssel, van Moordrecht tot Waddinxveen. Rekeningen uit 1359 en 1361 spreken van de verkoop van jonge vogels die werden gegeten: blauwe reigers, kwakken, lepelaars, "witte reyhers" en "witvogels". Hoe en wanneer het bos verdween is niet bekend.

In 1472 wordt het Zevenhuizense bos genoemd. Dat lag bij Zevenhuizen, westelijk van het Goudse bos. Het was slechts 26 ha. groot, maar zeer vermaard. Er broedden veel reigers, kwakken, lepelaars en aalscholwers. Ze vormden een bezienswaardigheid. Het Zevenhuizense bos verdween ook. Het is niet duidelijk of het vóór of na 1700 'is weggeraecht en de grond sedert genoegzaam geheel en al weggeveent'.

IJsselmeer

Het veengebied bij Zevenhuizen was vooral bekend vanwege het voorkomen van grote kolonies moerasvogels, waaronder aalscholwers. Aalscholwers werden vroeger schollevaarders genoemd. In de Wollefoppenpolder bevond zich tot de zeventiende eeuw een meer, het IJsselmeer. In 1634 werd het meertje met dijken omringd en drooggemalen. De winning van turf uit laagveen werd in die tijd steeds belangrijker voor de brandstofvoorziening. In het drooggemalen meer zelf kon geen veen worden afgegraven, maar wel in het omringende gebied. Dat werd in de loop der tijd geheel afgegraven en verdween vervolgens onder water. Het meer veranderde daardoor in een eiland te midden van uitgestrekte veenplassen. Dit eiland kreeg de naam Schollevaarseiland.

Het Schollevaarseiland is bekend geworden doordat predikant en ornitholoog Cornelis Nozeman (1721 - 1786) erover heeft geschreven. Nozeman loofde een beloning uit om erachter te komen waar de vogels van het verdwenen Zevenhuizense bos gebleven waren. Het bleek dat ze zich gevestigd hadden in de plassen van Schieland. Nozeman heeft over het Schollevaarseiland geschreven in zijn *Nederlandse vogelen; volgens hunne huishouding, aert en eigenschappen. De hieronder vermelde alinea uit dit boek geeft een indruk hoe het Schollevaarseiland er*

toen moet hebben uitgezien. Zijn verbazing is groot als hij het eiland in een roeiboot nadert:

Het is 'zoo groot en beschouwenswaardig, als ik ooit eenig in onze Provincie ontmoet heb. Om het te zien zou zig een liefhebber dier Natuurlijke Historie geene moeite beklagen, al moet hij er ettelijke mijlen ver om reizen.' Hij meende 'dat alle Scholwers van Holland sedert de laetste twintig jaeren uit dit eene kweekschool voor den dag' kwamen. "Immers, de hoeveelheid van op de naechten grond aengelegde en bezette nesten met die van Reigeren door een welke eik ter zelfder tijd aenschouwde, was onnoemelijk, en zelfs niet bij gissing te begrooten. Geheele wolken of digte zwermen van Scholwers en Reigers gingen bij mijne aennadering op: docht Eijeren hebbende, keerden zij nae weinige minuten weder op hunne nesten. De lepelaers, welken ik hier mede broedende vond, maekten verre weg den kleinsten hoop uit.

Beeld van oernatuur

Het was de Leidse museumdirecteur Hermann Schlegel die in 1860 het startschot gaf voor een nieuwe belangstelling voor moerasvogelkolonies in Nederland. Schlegel wees er in dat jaar op dat een bezoeker van een dergelijke kolonie, die de vogels in grote zwermen zag opvliegen, daarmee een beeld voor ogen had dat vrijwel nergens meer voorkwam. In de jongste versie van zijn plaatwerk over de Nederlandse vogels stelde hij dat er nog maar één plaats was overgebleven waar het mogelijk was zich een denkbeeld te vormen van het overweldigende aantal vogels dat oorspronkelijk leefde in het laaggelegen deel van Nederland, toen dit gebied nog nauwelijks door mensen bewoond werd en bestond uit uitgestrekte moerassen, overstroomde vlaktes en bossen. Die plaats was het Schollevaarseiland, een eilandje in een plas tussen Rotterdam en Gouda, waar een omvangrijke kolonie van aalscholwers, lepelaars en andere grote watervogels nestelde.

De wateren rond het Schollevaarseiland zoals weergegeven door Schlegel uit diens *Vogels* uit 1860. Schlegel gebruikte voor dit 'tafereel' een tekening die de vogelkundige Nozeman rond 1770 bij een bezoek aan het eiland had laten maken.

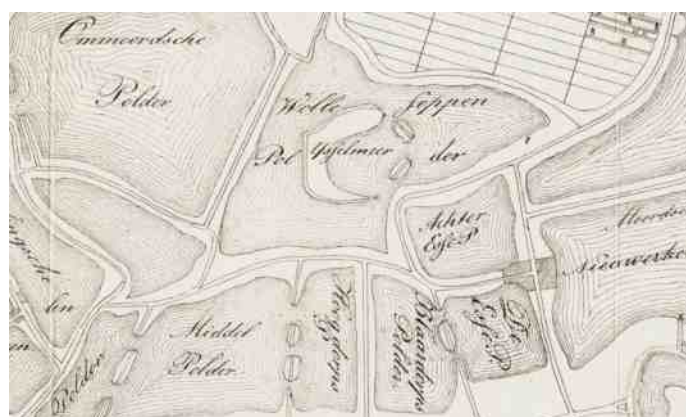
In de 19e eeuw gaat het met de kolonie op het Schollevaarseiland bergafwaarts. In 1864 bezocht professor Harting met een aantal studenten en leden van een natuurhistorisch genootschap het gebied. Van de pachter van het eiland, die eieren en jonge vogels van het eiland verzamelde en verkocht, hoorden ze dat het eiland allang niet meer was, zoals hij het zich uit zijn jeugd herinnerde. De aalscholwers waren bijvoorbeeld al sinds drie jaar verdwenen. Ze troffen nog wel blauwe reigers, kwakken, woudaapjes en lepelaars aan.

Droogmaking

Medio de 19e eeuw werd het gehele gebied van de zogenaamde 'Kleine Plassen' van Schieland ingepolderd en ontstond de Prins Alexanderpolder. In 1859 maakte J. A. Beijerinck, hoofdingenieur van de Waterstaat een plan voor de *droogmaking van de zogenaamde Kleine Plassen in Schieland*. De Zuidplaspolder, iets verder naar het noordoosten. Met de inpoldering van de Prins Alexanderpolder in 1874 is het Schollevaarseiland en daarmee ook het 'lokale' IJsselmeer verdwenen.

Hierboven op de overzichtskaart uit 1830 is goed te zien dat het hele gebied tussen Rotterdam en Gouda inmiddels een groot meer is, met hier en daar een paar kleine kaden en wat eilandjes, waaronder het *Schollevaarseiland*. De detailafbeelding hieronder toont dat de naam 'IJsselmeer' tot aan de drooglegging in 1874 nog steeds bestaat: het is nu de naam voor de hoefijzervormige lagune met de restanten van de oude bekading van het meertje.

Aalscholvers   Slobber-Wilde- en Krakeenden.   Lepelaars.   Blaauwe reigers.   Baardmannetjes
 Ronde reigers.   Pijlstaart en Talingen.   Kwakken.

In het gebied komt na de drooglegging de land- en tuinbouw en veeteelt tot ontwikkeling. Aan het eind van de zeventiger jaren van de twintigste eeuw verandert het gebied nogmaals dramatisch van karakter, ditmaal door verstedelijking: Op de plaats van het Schollevaarseiland is toen de woonwijk Zevenkamp gebouwd.

Witkopeend

Bij hoge uitzondering wordt er wel eens een witkopeend waargenomen op of rond de Zevenhuizerplas. Curieus is het feit dat de eerste Nederlandse witkopeend werd opgemerkt op steenworpafstand van de Zevenhuizerplas. Dat was in maart 1851 op het vermaarde Schollevaarseiland. Zoals toen gebruikelijk werd de zeldzaamheid zonder pardon uit de lucht geschoten. Diezelfde witkopeend steeds op houten Natuurhistorisch Museum Rotterdam.

'pronkt' nog een eikenplankje in het

Als je dit leest en tot je door laat dringen, dan bekruipt je het gevoel dat hier een uniek natuurreserveaat heeft gelegen met een enorme verscheidenheid aan moeras- en watervogels met soms heel bijzondere soorten. Het enige natuurpareltje in ons gebied dat daar nog enigzins op lijkt is het Koornmolengat. Dit natuurreserveaat heeft een moerassige bodem en is ook slechts gedeeltelijk ontveend. En de vogelpopulatie in het Koornmoengat is - wellicht niet in die aantallen als op het Schollevaarseiland - vergelijkbaar. Laten we daar vooral heel zuinig op zijn.

Voor dit artikel is voornamelijk geput uit Wikipedia en andere internetsites. Wil je meer te weten komen over 'ons' IJsselmeer en de moerassige omgeving, google dan maar eens op *Schollevaarseiland*. <<

De herinnering aan wat er ooit was, is een dierbaar bezit!

*De grote berenklauw,
beestachtig mooi, maar ...
een exotische wolf in schaapskleren!*

Een bevlogen jaar is een werkelijk verhaal van Arjan Dwarshuis over het wereldrecord vogels kijken. In dat jaar heeft hij in totaal 6852 vogelsoorten gespot. Van de apenarend op de Filipijnen tot de hoorngoean in de nevelwouden van Guatemala. Het is het verhaal over de reis van zijn leven; een duizelingwekkend en krankzinnig avontuur waarin hij dag in, dag uit. Het is niet alleen een meeslepend avontuur, het biedt ook een onthutsende blik op de teloorgang van de natuur.

Toen Arjan Dwarshuis op zijn twintigste – in het holst van de nacht, op het dak van een vrachtwagen in het Andes-gebergte –

voor het eerst van het fenomeen Big Year hoorde, het legendarische record vogels kijken, nam hij zich voor ooit wereldrecordhouder te worden. Voor de meeste mensen blijft zo'n voornemen een droom, maar hij zette door: tien jaar later begon hij zijn reis die hem een jaar lang door veertig landen en vijf continenten voerde. Zou hij een jaar lang gezond blijven? Zou zijn relatie standhouden? Zou hij deze mentale en fysieke uitputtingsslag tot een goed einde weten te brengen? En zou hij het vorige record weten te breken? **Een bevlogen jaar**, uitgeverij J.M. Meulenhoff, ISBN 9789029092371. <<

Uit 'Zicht op Zuid-Holland' van 13 maart 2019 Zuid-Holland biedt boerenlandvogels de ruimte

De provincie Zuid-Holland gaat samen met agrariërs, natuurorganisaties en vrijwilligers zorgen voor extra leefruimte voor akker- en weidevogels zoals de grutto en de Kievit. De laatste jaren daalden de aantallen weide- en akkervogels in heel Nederland sterk. Doel is om deze trend te keren. Hoe de partijen dit gaan doen staat in het Zuid-Hollandse Actieplan Boerenlandvogels 2019-2027. Het actieplan is op woensdag 13 maart 2019 ondertekend in het provinciehuis.

Het Actieplan Boerenlandvogels is opgesteld in samenwerking met BoerenNatuur Zuid-Holland, de collectieven voor Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, natuurbeheerders, vrijwilligers, de Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland en het Zuid-Hollandse Kennisteam. Er staan concrete maatregelen in om akker- en weidevogels (samen ook wel 'boerenlandvogels' genoemd) meer ruimte te bieden:

- Aanleg van drassige plekken in graslanden op boerenland: In ZH zijn inmiddels al meer dan 100 plasdras-gebiedjes aangelegd en er komen er nog net zoveel bij.

- Extra ruimte voor het verbeteren van de kwaliteit van de weide- en akkervogelgebieden: Op boerenland onder andere door aanleg van percelen met kruidenrijker grasland en beperking van de mestgift. In reservaten vooral door het verhogen van het waterpeil.
- Inrichten van kerngebieden voor weidevogels op grond van de provincie: Dat gebeurt bijvoorbeeld in de Zuidpolder van Delfgauw, in samenwerking met gemeenten en Staatsbosbeheer.
- In 3 regio's onderzoek naar mogelijkheden om het aantal insecten, het bodemleven en de oppervlakte aan kruidenrijk grasland te verhogen en cursussen voor vrijwillige weidevogelbeschermers.

'Zicht op Zuid-Holland' is de wekelijkse (elke donderdag) Nieuwsbrief van de Provincie Zuid-Holland, regelmatig worden hierin artikelen gepubliceerd over natuur- en landschapsbeheer, kijk op www.Zuid-Holland.nl. <<

Soortaanwijzing overbodig, toch..?

© Arend Hoogeveen

Tekst & foto's Esmeralda Eggen

De lente van 2019 is weer gevarieerd en zonnig. Zaterdag 16 maart ging de bijeenkomst van de **Rangers** over 'Afwal in de natuur'. Astrid heeft veel uitgelegd hoe we als mens veel energie gebruiken dat daar erg veel CO² uitstoot van komt én afval. Als we bijvoorbeeld plastic afval uit de natuur opruimen en scheiden kan het weer opnieuw gebruikt worden. Na deze uitleg gingen we naar buiten en kreeg elke **Ranger** een vuilknijper (beschikbaar gesteld door de gemeente Lansingerland), werkhandschoenen en een geel hesje (ter beschikking gesteld door Supporter van Schoon) en na 15 meter was het eerste blikje al gevangen. We hebben heel wat kilo's geraapt.

Woensdag 27 maart zijn de **Kapoentjes** veel wijzer geworden over uilen. Ze hebben van alles gehoord van Ben en Gert. Zelfs meneer de Uil van de Fabeltjeskrant kwam langs. Nog even lekker gestruind en terug in het Trefpunt plozen de Kapoentjes een uilenbal van de kerkuil uit. Een heel gepulk met behulp van een satéprikker en een kwastje. Het leverde al snel allerlei muizenbotjes op.

Lentekniebels

Wat een frisse (steenkoude!) vogeltocht hebben de **Rangers** op zaterdag 13 april gedaan. In kleine groepjes gingen we met gespitste oren en uitgerust met een verrekijker op pad, elk met een begeleider met telescoop. Astrid leert de kinderen hoe ze kunnen 'zien' met hun oren, door dit te oefenen met een spelletje. Allemaal de ogen dicht doen, dan hoor je des te beter. De **Rangers** speurden met hun kijkers de bosjes, bomen en lucht af en we hoorden/zagen winterkoning, zwartkop, fitis, houtduif en nog veel meer.

Dat was een fleurige dag zaterdag 18 mei. De **Rangers** leerden van alles van Astrid over bloemen en insecten. Lekker er op uit om ze te zoeken en uitvoerig te bekijken (als ze stil bleven zitten). Louise, die ook imker is, heeft veel uitgelegd over bijen, was en honing. Wist je dat een bij wel 200 keer heen en weer moet vliegen om één druppel honing te maken. De **Rangers** hebben ook nog een leuk kaarsje van bijenwas gemaakt.

Neem eens een kijkje op www.rotta-natuur.nl/jeugd voor recente leuke verslagen en meer foto's! Er is altijd een plekje voor nieuwe Rangers en Kapoentjes.

Bosbeheer

2 februari 2019 foto Jaap van Lien

18 maart 2019 foto Jan Noppers

24
4 april 2019 foto Jan Noppers

# of Natuurbeheer

Het Lage Bergse Bos is een geliefd oord voor wandelaars, natuurliefhebbers en andere rustzoekers. Onthaasten en genieten waren tot voor kort sleutelwoorden, maar de charme van dit in Engelse landschapsstijl aangelegde bos is voor een deel verloren gegaan door menselijk ingrijpen, in ieder geval voor de komende tien tot vijftien jaar. De beelden op de linker pagina van het perceeltje naast het Bunzingpad in het Lage Bergse Bos illustreren die teloorgang.

Door de essentaksterfte, achterstallig onderhoud en voor de aanleg van de A16 Rotterdam (bijna 9 hectare) werden in het Lage Bergse Bos ruim 5.500 bomen omgezaagd. De kaalslag maakte veel tongen los, meningen over nut en noodzaak botsten of liepen ver uiteen. Het onbegrip groeide per dag over de rigoureuze aanpak van Rijkswaterstaat en Staatsbosbeheer.

Frustratie en onwetendheid voedden vele discussies in overlegorganen en op sociale media. Termen als natuurbeheer, bosbeheer, biodiversiteit, terugplaatsing, kaalslag, essentaksterfte, onveiligheid, roofofbouw, megakap en winstbejag bepaalden de teneur van de berichtgeving en commentaren. Deskundigen buitelden over elkaar heen met uitlopende argumenten.

De gedeeltelijke kaalslag is een feit, helaas, maar was niet te voorkomen. Veel mensen vragen zich af wat er voor terugkomt. De tijd is rijp om te verkennen hoe nu verder. Vanuit welke benadering wordt het bos heringericht: natuur(technisch) beheer of bosbouwkundig beheer? Wat is wenselijk, hoe denken de verschillende instanties, organisaties en individuele natuurliefhebbers hierover? Is er een tegenstelling tussen de begrippen bosbeheer en natuurbeheer? Allemaal vragen. In dit artikel zetten we meningen, gedachten en antwoorden van betrokken partijen op een rijtje. Maar het echte antwoord zal de natuur zelf ons in de toekomst laten zien.

In het algemeen

Nardinclant Landschapsbeheer is een vereniging die natuurwerk verricht in de natuurgebieden in Het Gooi, vergelijkbaar met dat van Rotta. We hebben van hun website gebruik gemaakt voor wat algemene informatie over bossen en natuur- en bosbeheer.

Wensnatuur

In 1876 werd het laatste oerwoud - het Beekberger woud - in Nederland gekapt en daarmee verdween al het oorspronkelijk natuurbos. In oerbossen is/was sprake van een spontane dynamiek. Vanaf de jaren '30 van de vorige eeuw werden veel productiebossen aangeplant. Deze bossen werden grotendeels monotoon perceelsgewijs volgeplant met vooral exotische boomsoorten van dezelfde leeftijd. Het Lage Bergse Bos stamt uit de jaren '70 en heeft ook nog wel die kenmerken. Gesteld kan worden, dat alle bospercelen, alsook andersoortige

Helaas is het veel gemakkelijker om een woestijn te creëren dan een bos.

James Lovelock

ge natuurterreinen in Nederland zijn aangelegd door de keuzes die mensen hebben gemaakt. Altijd met een vaak bewust gekozen bedoeling, oogmerk of wens!

Ecologische rol van bos

Een bos is meer dan een perceel bomen en is onontbeerlijk in het ecologische netwerk. Een natuurbos is een complex functionerend ecosysteem, houdt zichzelf in stand, is in voortdurende ontwikkeling en heeft een gesloten voedselkringloop. Bomen vormen ook door hun afmetingen een eigen milieu en groeiplaats, die

talrijke organismen een leefomgeving biedt. Bomen bouwen hun eigen bodemprofiel op en fixeren op hellingen de bodem - ze zorgen voor schaduw en luwte - ze vormen hun eigen microklimaat, relatief koel en vochtig - bossen bufferen heel goed (hemel-)water. Veel diersoorten als vlinders, vleermuizen en marterachtigen gebruiken bomen en bos als verplaatsingscorridor of oriëntatiepunt. Bomen en struiken bieden nest- en schuilgelegenheid. Blad, nectar en vruchten dienen als voedsel voor vogels, insecten en zoogdieren. Zelfs dood zijn bomen, staand en liggend, als stronk of takkenril, belangrijk. Ze bieden dan een overwinteringsmogelijkheid aan bijvoorbeeld vleermuizen en egels en zijn een groeiplaats voor schimmels, varens en mossen.

Natuurbeheer is vooral opgekomen in de jaren '70 van de vorige

eeuw, nadat bleek dat steeds meer natuur ten offer viel aan de economische expansie. Wat nog resteerde begon men in toenevende mate te beschermen en beheren. Men baseerde zich daarbij vaak op het vroegere beheer - de klassieke landbouwpraktijken - om natuurgebieden te behouden of te herstellen.

Naarmate de beschikbare oppervlakte aan natuurgebieden toenam, wijzigden de inzichten en werden steeds grootschaliger ingrepen uitgevoerd. Het klassieke beheer volgens boerengewoontes maakte dan ook plaats voor een beheer dat zich vooral toespitste op het beschermen, verbeteren of ontwikkelen van processen zoals grond- en oppervlaktewaterstroming, begrazing, overstroming en verruiging.

Naast het klassieke handmatige maaien en kappen worden nu op grote schaal werktuigen zoals bosbouw- en grondverzetmachines ingezet bij het beheer of scheppen van nieuwe natuur. Modern natuurbeheer in ons land heeft behouden of terugbrengen van een bepaald type landschap tot doel. Door onder meer vernatting en vershraling van de bodem wil men specifieke fauna en flora opnieuw laten opleven.

Bosbeheer leidt tot het realiseren van gewenste 'bosfuncties'. De functies die bossen kunnen vervullen zijn zeer divers: ze zijn leveranciers van diverse grondstoffen, zoals hout. Daarnaast zijn bossen ook van belang voor recreatie, behoud van biodiversiteit, de kwaliteit van de leefomgeving, erosiebestrijding, waterbeheer en waterkwaliteit, het verminderen van fijnstof, de vastlegging van CO₂ (koolstofdioxide) en meer.

Vaak wil de eigenaar van het bos in één bosgebied verschillende functies tegelijk realiseren. De keuze door de bouseigenaar van de

Rotta - Rien van der Vorm:

Natuurbeheer in ons werkgebied is voor mij dat het geen vraag is of er in het bos wat moet gebeuren. Het bos is bedacht door de mens en er is geen sprake van echte natuur! Je kunt de ontwikkeling van een bos op een kleinschalige wijze sturen door bijvoorbeeld ieder jaar of elke 5 of 10 jaar wat bomen om te zagen. Hierdoor krijgen andere bomen ruimte en zien kruiden en struiken weer licht en is er weer ruimte voor pionierssoorten. Wat ik vooral belangrijk vind zijn de oude wilgen en populieren, die op oudere leeftijd juist belangrijk zijn voor de natuur. Spechten hakken gaten die door veel organismen worden gebruikt. Dode en kwijnende bomen in een bos zijn net zo belangrijk als gezonde bomen: een natuurbos bestaat voor zeker 25 procent uit dood hout (staand en liggend). In het Hoekse Park is een voorbeeld van een stukje bos waar dit proces van ontwikkeling naar natuurbos zichtbaar is, hier zou je niet te veel moeten doen. Kortom, ik pleit voor meer natuurgericht bosbeheer in de percelen waar dit kan, en in de randen van het bos waar rust en natuurgerichte recreatie een doel is.

belangrijkste bosfuncties, en daarmee de invulling van het beheer, wordt vooral bepaald door het aanwezige (of niet aanwezige) bos en de sociaal-economische omstandigheden. Tot de tweede helft van de 20e eeuw was het beheer vooral gericht op de houtoogst en de beschermende functie van het bos. Tegenwoordig ligt het accent steeds meer op het beheer dat beoogt meer dan één functie van het bos te realiseren.

Natuurtechnisch beheer

Met natuurtechnisch bosbeheer kan de dynamiek die in oerbossen voorkomt worden geïmiteerd en is gericht op het behoud en vergroten van de natuurwaarde van het bos. Door structuurvariatie in een eenvormig productiebos aan te brengen worden voorwaarden geschapen voor het zelfstandig verloop van natuurlijke processen. Hiermee wordt beoogd het bos zichzelf tot een volwaardig natuurbos te laten ontwikkelen. Zo wordt met het doorbreken van gelijkjarigheid van bomen de cyclus van verval en verjonging versneld die in oerbossen eeuwen vergt. Door bijvoorbeeld bomen om te trekken wordt een razende storm nagebootst; een natuurlijk ecosysteem 'weet' hoe daarop te reageren. Op de open opengeval-

len plekken kunnen zich inheemse bomen en struiken vestigen. Het is essentieel dat dood en verterend hout in het bos blijft. Hierop groeien schimmels, mossen en varens en vinden veel insecten een goed leefmilieu. Daarnaast bieden de omgetrokken bomen dekking en schuilplaats. Andere natuurtechnische beheermaatregelen - naast omtrekken - zijn bijvoorbeeld: verwijderen van boombast rondom de stam (ringen), exotenbeheer, introductie van grazers, maaien van bepaalde plekken en niet ingrijpen.

Bosbouwkundig beheer

Bosbouwkundig beheer is tot de tweede helft van de 20e eeuw gericht op houtoogst en de beschermende functie van het bos. Juridisch gezien wordt elke oppervlakte die bestemd is om hout voort te brengen als bos aangemerkt. Het is dan ook niet verwonderlijk dat sommigen (nog steeds) denken, dat houtproductie het 'doel' van bosbouw is. Tegenwoordig ligt het accent steeds meer op het multifunctioneel bosbeheer: beheer met het oogmerk om meer dan één functie van het bos te realiseren - daarbij is de houtproductie-functie vaak van geen of ondergeschikt belang. <

Interview Marchel de Jong | Groen-aannemingsbedrijf Punt BV

Groen-aannemingsbedrijf Punt B.V. voert onder andere in opdracht van de gemeenten Pijnacker en Lansingerland het beheer en onderhoud uit in het weidevogelgebied de Groenzoom en in opdracht van Staatsbosbeheer worden onderhoudswerkzaamheden uitgevoerd in het Rottmerengebied. Vanuit Rotta hebben we regelmatig contact met Punt B.V. We zijn dan ook benieuwd naar hun visie en bedrijfsvoering met betrekking tot het beheer en onderhoud van voormelde gebieden. Marchel de Jong werkt bij Punt B.V. als werkvoorbereider/-calculator en ook maakt hij deel uit van het team, dat opdrachtgevers/eigenaren op verzoek adviseert over de inrichting, onderhoud en het beheer van recreatie- en landschappelijke gebieden.

Marchel is geboren en getogen in Noord-Brabant en heeft z'n opleiding genoten aan de Middelbare Bosbouw en Cultuurtechnische School in Velp. Voorheen heeft hij gewerkt bij onder andere het Brabants Landschap en Natuurmonumenten.

Kernvraag aan Marchel is: *Is er een verschil tussen bosbeheer en natuurbeheer?*

'Een bos is in mijn beleving pas een bos als het perceel tenminste een ½ hectare groot is en een eigen microklimaat (zomers koeler en in de winter warmer dan de omgeving) heeft. Bosbeheer en natuurbeheer zijn weliswaar verschillende begrippen, doch zijn eerder aanvullend op elkaar dan dat ze tegenstrijdig zijn. Het is mede afhankelijk van welke doelstelling het betreffende bos heeft. In een natuur- of recreatiebos wordt meestal gekozen voor veel soorten bomen in verschillende lagen en van verschillende leeftijd en heeft om die reden een eigen vorm van beheer. De doelstelling van een productiebos ziet er anders uit. Hier wordt vaak het beheer bepaald op basis van het beoogde financiële rendement.'

'Vanuit onze visie zijn we steeds uit op een zo breed mogelijke diversiteit, maar het moet wel passen in het karakter van het landschap en gericht zijn op de voor het deelgebied vastgelegde eco-doelstellingen. Het maakt voor de inrichting en de soortenkeuze nogal verschil als het gaat om een bosperceel of om bijvoorbeeld een moerasachtig grasland. Daarbij komt dat door de klimaatverandering er een verschuiving is van soorten uit het zuiden naar het noorden. Die verandering betekent ook dat de

Ik ben een Brabander, maar dat betekent toch ook niet dat ik niet in Rotterdam kan aarden!

vanouds voorkomende soorten kunnen verzwakken en vatbaarder kunnen worden voor boomen plantziekten. Dit op zich al is een reden om de diversiteit van soorten te verbreden: mocht er een ziekte in een bepaalde soort uitbreken (zoals bijvoorbeeld essentaksterfte), dan is de kans op verspreiding geringer en hoeft je bij een uitbraak naar verwachting minder rigoureuus in te grijpen.'

'Je begint bij het (opnieuw) inrichten van een bos met het aanplanten van pionierssoorten, zoals bijvoorbeeld populier en wilg. Het bos bevindt zich dan in de zogenaamde pioniersfase. In deze fase worden er (te) veel bomen geplant en is een eerste aanzet naar het gewenste microklimaat. Van tijd tot tijd worden in deze fase, afhankelijk van de groeisnelheid en geslotenheid van het kronendak, bomen gekapt. Of zoals ook wordt gezegd 'het bos wordt gedund'. In het perceel wordt scherp gekeken welke bomen de beste

kansen hebben (de blijvers) en welke bomen in hun groei achterblijven, bijvoorbeeld door te weinig licht. Die laatste worden gekapt (de wijkers). Het dunnen is een beheersmaatregel, de gekapte bomen worden afgevoerd en verhandeld als zaag- of brandhout. Passend bij de doelstelling bosbeheer. Bij de doelstelling natuurbeheer zou men kunnen ingrijpen in het kronendak door bijvoorbeeld de bomen te ringen, om te trekken of om te zagen en te laten liggen. Een bos in de pioniersfase kan in zekere zin dan ook worden beschouwd als een tijdelijk bos. In de pioniersfase worden spontaan opgekomen duurzame soorten, zoals bijvoorbeeld eik, beuk, zoete kers, iep of linde veilig gesteld en krijgen die voldoende licht en ruimte om te groeien, passend binnen de vooraf beoogde doelstelling.'

'De volgende fase in bosontwikkeling wordt de tweede generatie genoemd. Er blijven steeds minder pionierssoorten over en het beheer is gericht op de ontwikkeling van duurzame boomsoorten en het bestendigen van het gewenste microklimaat. De toe te passen beheersmaatregelen worden afgestemd op die doelstelling: natuurbeheer. Zo kunnen, om bijvoorbeeld licht en ruimte te creëren voor duurzame soorten,

bomen worden omgetrokken. Het omgetrokken hout blijft door- gaans in het bos. Ook kunnen in die fase bomen worden geringd. Hierbij wordt de stam van de boom op ongeveer 1 meter hoog- te rondom ingezaagd. Hierdoor worden de sapstromen onderbro- ken, waardoor die boom het lood- je legt. De boom blijft evenwel staan en in het dode deel kunnen zich allerlei (micro-)organismen ontwikkelen en vormt de dode boom weer een habitat voor an- dere soorten als bijvoorbeeld de specht: de biodiversiteit wordt met deze vorm van natuurbeheer gediend.

Kandelaberen - snoeien van bomen in de vorm van een kan- delaar - wordt meestal bij bebou- wingen gedaan als het kronendak van de boom te breed wordt voor zijn omgeving. De boom staat eigenlijk niet op de juiste locatie en er wordt ingegrepen. Je ziet dit

ook wel eens in een bos als de boom onveilig is voor de gebrui- kers, maar niet mag wijken omdat de boom in gebruik is door bij- voorbeeld vleermuizen. De boom wordt veiliggesteld door de (do- de) takken weg te nemen en een stamstuk te laten staan. Mooie aansluiting richting de zorgplicht, passend bij de doelstelling recre- atie.'

'Elke boomeigenaar heeft een zorgplicht: houtopstanden mogen geen gevaar opleveren voor be- zoekers, zoals bijvoorbeeld dode takken die kunnen vallen en langs paden geen hoge vegetaties die bij neerslag risico's voor mensen op zouden kunnen leveren. Ingre- pen op grond van deze reden kunnen als bosbeheer worden bestempeld. Bospercelen met als doestelling natuurbeheer kunnen bijvoorbeeld ook veilig worden gesteld door deze af te sluiten voor bezoekers.'

'Na de tweede generatie ontstaat een 'volwassen' bos: er is een brede diversiteit aan duurzame soorten en het microklimaat is in optimale staat. Let wel, ook dit is afhankelijk van de doelstelling. Een volwassen en hoogwaardig bos bestaat bijvoorbeeld altijd uit een brede variëteit aan boom- soorten in verschillende hoogtes en van verschillende leeftijd.

'Daarnaast is er regelmatig sprake van onvoorziene spontane ontwikkelingen die niet altijd pas- sen in de voor het gebied vastge- legde eco-doelstellingen. Als er bijvoorbeeld spontaan een eik ontspruit in een kruidenrijk gras- land, wat doe je dan: laten staan of verwijderen. Kennelijk zijn de omstandigheden zo gunstig dat hij daar kan groeien en mits hij past in het landschappelijke beeld, zou ik hem koesteren. Zo'n duurzame eik levert een wereld aan biodiversiteit op, wel tot 150 soorten. Geef mij één reden om hem weg te halen: ik ben een Brabander, maar dat betekent toch ook niet dat ik niet in Rotter- dam kan aarden!'

'Dagelijks zijn onze mensen in het veld aan het werk en proberen zij zo goed mogelijk de onderhouds- werkzaamheden uit te voeren op grond van de gekozen doelstel- ling. Daarvoor zijn zij, afhankelijk van het soort werk en verant- woordelijkheid, op verschillende niveaus opgeleid. Toch komt het, in het kader van de Wet natuur- bescherming, voor dat niet hele- maal duidelijk is of in een bepaald gebied kan of mag worden ge- werkt of dat er ergens rekening mee dient te worden gehouden. Voorafgaande of tijdens de werk- zaamheden neemt in zo'n situatie de betrokken medewerker eerst contact op met iemand van Rotta. Deze samenwerking tussen Rotta en Groen-aannemingsbedrijf Punt B.V. bevalt heel goed en we hopen dan ook dat dit zo mag blijven voortduren.'

Rotta – Dick Hoek:

Natuurbeheer in ons werkgebied is voor mij in principe niets doen. De natuur kan zichzelf het beste 'beheren' zoals ze dat al miljoenen jaren heeft gedaan. En als je iets doet, doe dat dan met respect voor natuurlijke processen en bijvoorbeeld niet alle percelen met populieren in hun aftakelingsfase kappen. Maar.... als je 'niets' doet gaat op den duur loofbos overheersen. Wij natuurbeheerders willen afwisseling van bos, water, moeras en grasland: een grote biodiversiteit. Rode lijst-soorten bescher- men en invasieve exoten bestrijden. Veel mensen willen overal veilig kunnen wandelen, fietsen, met droge voeten, zonder gevaar getroffen te worden door vallende takken of bomen. Kortom, voor elk terrein is de wensenlijst zo lang dat de natuur- lijke processen vaak ondergesneeuwd raken.

Bij elke voorgenomen natuurbeheermaatregel zou eerst de vraag gesteld moeten worden: is niets doen niet beter, is ingrij- pen noodzakelijk? Waarom? Er zijn in het Rotta-werkgebied vier kleine terreinen met natuurvriendelijk (bos)beheer waar deze natuurlijke processen nog ruimte krijgen: het populieren-bosje langs de noordoever van de Zevenhuizerplas, het Hoeks Moeras- bosje, de Wiebertjes en het Koornmolengat. Ze kenmerken zich door beperkte toegankelijkheid, een hoge grondwaterstand en de aanwezigheid van staand en liggend dood hout.

Ik wil er voor pleiten meer van dergelijke (bos)reservaatjes te creëren. Ze verhogen de biodiversiteit niet alleen ter plaatse maar ook in de wijde omgeving. Rust, langere tijd een beheer van niets doen en een hoge grondwaterstand staan centraal.

Interview Mark Vermeulen en Laurens Bonekamp | Staatsbosbeheer

'Wat Staatsbosbeheer belangrijk vindt bij het bosbeheer is samen te vatten met de 3 B's: beschermen, beleven en benutten. We beschermen het bos, zorgen ervoor dat mensen het bos kunnen beleven en we benutten de producten die het bos levert op een duurzame wijze. Mens en markt hebben allerlei verwachtingen bij het bos. Niet alles kan overal. Staatsbosbeheer maakt dus scherpe keuzes. In het ene bos ligt het accent op beschermen, in het andere meer op recreatie of op houtproductie, maar overal moeten de 3 B's in evenwicht zijn. We maken die keuze voor een heel bos of voor een flink deel van het bos en niet op elke vierkante meter opnieuw. Dit is voor ons een soort landelijk kompas in ons dagelijks werk.'

Aan het woord zijn Mark Vermeulen en Laurens Bonekamp van Staatsbosbeheer, zij staan aan de lat om het beheer en onderhoud van de bospercelen en landschappelijke deelgebieden in het Rottemerengebied vorm te geven, dat Staatsbosbeheer daar uitvoert in opdracht van het Recreatieschap Rottemeren.

Mark Vermeulen (links) is in 2008 in dienst getreden bij G.Z-H. en vanaf de overname 1½ jaar geleden werkzaam als Boswachter beheer bij Staatsbosbeheer. In die functie heeft hij het dagelijks beheer over de in het Rottemerengebied gelegen bos- en natuurterreinen. Mark heeft bos- en natuurbeheer gestudeerd aan de Hogeschool Delft.

Laurens Bonekamp werkt sinds 3½ jaar bij Staatsbosbeheer en sinds augustus 2018 als projectmedewerker bosbeheer en essentaksterfte (ETS). In die functie coördineert hij voor SBB de ETS-problematiek in Zuid-Holland. Laurens heeft de opleiding bos- en natuurbeheer gevolgd aan Hogeschool van Hall Larenstein in Velp.

'Hoewel destijds bij de aanleg van het Lage Bergse Bos en de Bleiswijkse Zoom wel een deel was aangemerkt voor houtproductie, zijn er tegenwoordig in het Rottemerengebied geen bospercelen meer die zijn aangemerkt met dit doel. Hoewel er veel te doen is in de publieke opinie en er veel foutieve aannames rondzingen, zijn we toch uitsluitend gericht op het beschermen van de bospercelen, zodat ze door recreanten en (natuur)liefhebbers aangenaam kunnen worden beleefd en de biodiversiteit en de ecologische waarde worden verhoogd. De oorzaak dat er nu in het Rottemerengebied grootschaliger moet worden ingegrepen dan we eigenlijk zouden willen, komt door de massale ziekte in de essen door de essentaksterfte (ETS). De ETS is ons overkomen en gecombineerd met het achterstallige onderhoud stelde dit ons voor een groot dilemma. De ingrepen die we hebben gedaan zijn fors maar noodzake-

... maar geloof ons, de aanblik van die kale vlakten nu in de Bleiswijkse Zoom en het Lage Bergse Bos gaat ons ook aan het hart!

lijk, echter wij zijn er van overtuigd dat er een veel gevarieerder bos voor terugkomt. Toegegeven, dat duurt een aantal jaren, maar geloof ons, de aanblik van die kale vlakten nu in de Bleiswijkse Zoom en het Lage Bergse Bos gaat ons ook aan het hart!'

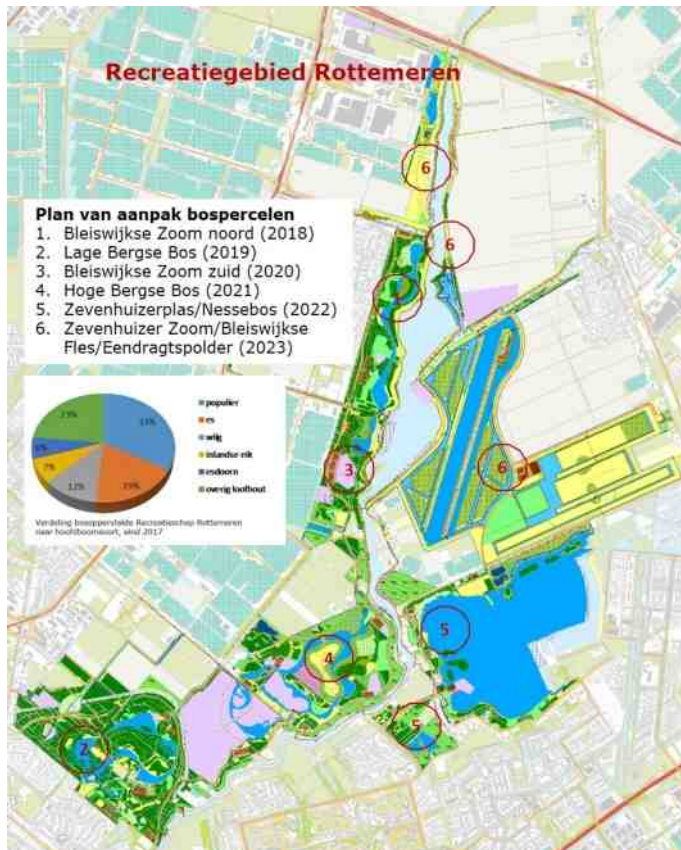
'Sinds Groenservice Zuid-Holland in 2017 is opgegaan in Staatsbosbeheer krijgt bosbeheer meer aandacht. Er wordt nu niet alleen gekeken of de bossen een mooi groen decor vormen, maar ook de gezondheid van de bossen, stabili-

teit, variatie en biodiversiteit zijn aspecten die in het beheer aandacht krijgen. Het beheer van de bossen is dan ook meer planmatig opgezet. Zeker omdat de ETS hier behoorlijk huishoudt en er een achterstand is in het onderhoud. Het overzicht geeft een indruk waar we het over hebben. De meeste bossen in het Rottemerengebied zijn in de tweede helft van de vorige eeuw in een relatief korte periode aangelegd. Bij een inventarisatie in 2017 bleek dat ongeveer 34% van de essenopstanden matig en 47% zwaar zijn aangetast. We grijpen niet in alle bospercelen tegelijk in, het bosbeheer is uitgesmeerd over 6 jaren, elk jaar beginnen we in een ander deelgebied.

In zo'n deelgebied werken we in een cyclus van 6 jaren, waarbij we (pro-)actief zoeken naar een balans tussen beschermen en beleven om het bos zo divers en aantrekkelijk mogelijk te maken. Niet alleen voor de recreërende

Dit plan van aanpak is voor het gangbare bosbeheer. Doel is meer variatie in soorten, leeftijden en gelaagdheid. De ETS pakken we zoveel mogelijk via deze planning aan, maar door eventuele ontwikkelingen van de ETS kan het zijn dat we in sommige blokken al eerder de ETS moeten gaan oppakken. Elk jaar wordt bekeken of eerder ingrijpen noodzakelijk is.

en natuurminnende mens, maar vooral ook voor de verscheidenheid en leefbaarheid van (zoog-)dieren, insecten, vogels en andere (micro-)organismen.'

'Het planmatige beheer van de bossen is gestoeld op het gevarieerd ouder laten worden van het bestaande bos en stimulering van de biodiversiteit. Normaal gezien wordt het bos om de 6 jaar gedund zodat de blijvende bomen zich optimaal kunnen ontwikkelen en een brede kroon kunnen gaan vormen. Rondom deze blijvende boom worden 1-2 concurrenten weggehaald. Dit is in het Rottemerengebied nooit planmatig uitgevoerd, waardoor in sommige delen bomen te dicht op elkaar staan. Hierdoor hebben de bomen een te kleine kroon kunnen ontwikkelen en zijn daardoor heel instabiel geworden. Hier komt de aanpak van ETS bij.'

In de Bleiswijkse Zoom noord stonden relatief veel essen (ruim 52%) en met name de beeldbepalende laanbeplanting van essen langs de Merenweg vormde een

hoog risico. Om de veiligheid te borgen worden altijd de zieke bomen in een strook van 20 tot 30 meter langs wegen, paden, routes, P-plaatsen, speel-/ligweides en in de omgeving van gebouwen, gekapt. Dat betekende voor dit bosperceel dat alle aangetaste essen moesten verdwijnen. Die ingrepen kunnen worden bestempeld als bostechnisch beheer en, eerlijk is eerlijk, de weggehaalde bomen zijn verhandeld en hebben voor het recreatieschap geld opgeleverd. Dit is echter geen winst omdat de kosten van het bosbeheer in dit gebied hoger zijn dan de eventuele opbrengsten. Bij het herbestemmen van het hout wordt er elke keer gezocht naar een zo duurzaam mogelijke toepassing. Eerst wordt er gekeken of er planken van gemaakt kunnen worden, vervolgens plaatmateriaal en de reststroom wordt verwerkt tot biomassa. De opgeslagen CO² willen we zo lang mogelijk vastgelegd houden.'

'Daarnaast zijn de populieren in dit perceel (en ook die in het Lage Bergse Bos) allemaal even oud,

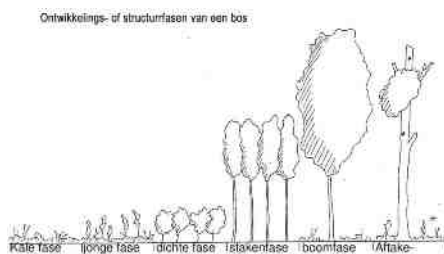
ongeveer 40-50 jaar en aangeplant om snel bos te krijgen. Over 15-20 jaar komen de die populieren in een leeftijdsfase waarin verval intreedt. Dan kunnen er spontaan takken afbreken of kunnen bomen bij een harde wind knakken. Om die reden is er voor gekozen niet te wachten totdat we in één keer overal moeten ingrijpen, maar nu om de 6 jaar in kleine stappen stukken met populier weg te halen en te verjongen. Zo spreiden we deze noodzakelijke maatregel en krijg je daarnaast een betere leeftijdsopbouw in het bos. Feitelijk is dit een maatregel die al was voorzien bij de aanleg van dit bos, echter wel met het doel om uiteindelijk een divers en volwaardig bos te kunnen herplanten.'

De herplant

'Het blijft dus niet bij die kale open plekken. Dat is ook niet wenselijk, want binnen de kortste keren zou de bodem volledig bedekt zijn door een 'explosie van kruiden zoals braam en brandnetel of esdoorn', die de ontwikkeling van andere soorten tegenhouden. Het doel is een gevarieerd en structuurrijk bos. Daarvoor is het van cruciaal belang dat er voldoende variatie is in a) de boomsoorten, b) de gelaagdheid en c) de leeftijd. Vanzelfsprekend is de grondsoort – in het Rottemerengebied zeer voedselrijk – bepalend voor de keuze van de soort bomen, alsook de klimatologische omstandigheden voor de groeisnelheid van de verschillende soorten. We beschouwen bos als een op zichzelf staand eco-systeem: levende en dode bomen, planten, dieren, insecten, schimmels en vogels die in balans met elkaar leven. Elke vogelsoort heeft z'n eigen biotoop, een geoefende vogelaar kan aan de vogelsoorten het soort bos in welke ontwikkelingsfase zien. Bij het plannen van het bosbeheer kijken wij dus of al deze facetten aanwezig zijn en nemen waar nodig maatregelen.'

'Bij de herinrichting van de gekapte gebieden planten we - voor een brede variatie - voornamelijk duurzame soorten, zoals bijvoorbeeld eik, els, berk, beuk, esdoorn, iep en ook soorten die er bijvoorbeeld nu in mindere mate zijn zoals linde en zoete kers. Het aantal bomen dat terug gepland wordt, is aanvankelijk meer dan er stonden. Ook planten we op sommige plekken weer populier en wilg aan waardoor er een grote variatie ontstaat in hoogte en structuur. Belangrijk is dat het oppervlak aan bosareaal gelijk blijft. In de loop der jaren neemt echter het aantal bomen wel af. Om uiteindelijk een volwaardig en gevarieerd bos met bomen die tot volle wasdom kunnen komen te krijgen, worden er bijvoorbeeld op een stuk van 10 X 10 meter wel zo'n 40 bomen in de grond geplant. In de tijd worden de groei- of structuurfasen scherp in de gaten gehouden, zie de tekening. Afhankelijk van de groei-ontwikkeling kent iedere fase zo z'n eigen beheeraanpak.

Uiteindelijk blijft er door selectie en dunning van de 40 bomen een enkel exemplaar over waarvan de kroon wel een diameter van 10 meter kan hebben: hoe groter de kroon hoe dikker en stabielere de boom.'

'Bomen hebben verschillende groeisnelheden, bijvoorbeeld een esdoorn groeit veel sneller dan een eik. Bij de aanplant wordt hiermee rekening gehouden, zo wordt er gekeken welke bomen goed naast elkaar kunnen groeien of worden ze per soort in groepen geplant zodat alle (soorten) bomen de concurrentie met elkaar aankunnen. Zoals eerder

Rotta - Aria van Ballegoie:

Natuur beheer in ons werkgebied is voor mij vooral voorwaarden scheppend. Voor mij zelf is het meest ideale natuurbeheer: zo min mogelijk, liefst niets doen! Na de aanleg, (want er zijn geen plekken zonder beginsituatie): afwachten wat de natuur er zelf van maakt. Daarin hebben ook kwarrende (kwarrelende) bomen een belangrijke rol. Staand dood hout heeft voor veel soorten grote waarde. En op den duur vallen ze vanzelf om en scheppen daarmee weer lichte plekken, waar weer nieuwe planten kunnen gaan groeien. Alleen is daar wel een hele lange adem en geduld voor nodig. Dat geduld is er meestal niet, want 50 of 100 jaar verder..... En het zal vast anders worden, dan van tevoren bedacht.

In ons werkgebied, een recreatiegebied, spelen natuurlijk allerlei belangen, waarmee ook wij rekening hebben te houden. Daarom moeten wij er vooral voor blijven zorgen dat natuurgebiedjes en bestaande populaties met elkaar in **verbinding** kunnen blijven, om zo gezond en levensvatbaar te blijven. De afnemende **diversiteit** in de natuur verdient onze prioriteit. Daarom is het aanbrengen van variatie heel belangrijk: Paddenpoelen, Vlinderidylles, bloemrijk grasland, veenmos, knotbomen, oud (er) rietland, ouder bos met dode bomen, enzovoort, verhogen de natuurwaarde. Deze plekken behoeven natuurlijk ieder hun specifieke aanpak en onderhoud om ze in stand te houden.

aangegeven werken we in cycli van 6 jaar. Afhankelijk van de fase kan, om ruimte te scheppen voor de 'blijvers', een deel worden gedund, of kunnen er stammen worden geringd. Bij het ringen van bomen blijft het hout van de 'wijkers' achter in het bosperceel om de biodiversiteit van insecten, schimmels en kleine zoogdieren te vergroten. De te dunnen bomen worden uit het bos gehaald en krijgen een zo duurzaam mogelijke toepassing.'

'Bij dunning wordt een deel van de bomen zorgvuldig geselecteerd om ruimte te maken voor de blijvende bomen. De groei van de beste of meest gewenste boom wordt bevorderd. Dit kan zijn doordat deze al een grote kroon heeft of dat hij waardevol is qua natuurwaarde. Ze krijgen meer groei-ruimte door de grootste concurrent weg te halen en worden daardoor sneller dik. Daardoor is het bos ook beter bestand tegen storm- en insectenaantas-

ting. Daarnaast is verjonging van bospercelen een wezenlijk onderdeel in het beheer.'

'Een tweede factor die bij de herplant meespeelt, is de gelaagdheid in en rondom het bos. Nu is in het Rottmerengebied in de randen van de bospercelen de overgang van de zoomvegetatie (vaak grasstroken die worden gemaaid) vrij abrupt naar de vaak direct hoge bosvegetatie. We streven langs de bosranden naar meer geleidelijkheid door tussen de zoomvegetatie bijvoorbeeld een struweel- of struikenlaag aan te leggen. En ook binnen de bospercelen naar verschillende hoogtes toe te werken. Dergelijke ruigtestructuren zijn ook aantrekkelijk voor insecten, vlinders en verschillende vogelsoorten.'

'Binnen één bosperceel worden er meerdere soorten bomen aangeplant. De reden hiervoor is dat er meer variatie ontstaat en daardoor de kans kleiner is voor het

uitbreken van een epidemische boomziekte in een bepaalde soort. Bijvoorbeeld bij ETS wordt de schimmel overgebracht door de lucht. Het blad lijkt een goede voedingsbodem te zijn voor deze schimmel. Als de essen allemaal bij elkaar staan, kan de ziekte zich gemakkelijk uitbreiden. We zien bijvoorbeeld dat in stedelijke gebieden dat de ziekte minder hard om zich heen slaat doordat onder andere de bladeren daar vaak worden weggehaald. Maar ook hier zien we helaas steeds meer aangetaste essen. Blad weghalen in een bosperceel is geen optie, dus is hier voor de genoemde optie gekozen.'

'Als derde factor bij de aanplant en beheer van een bos is om te streven naar verschillende leeftijden, zowel als bos in z'n geheel als voor de individuele bomen van een bepaalde soort. Dat is niet alleen voor de continuïteit van belang, ook voor de klimaatadaptatie. Een bos van bijvoorbeeld 100 jaar oud dat nagenoeg niet meer groeit, neemt nauwelijks nog CO₂ op, terwijl de opname van die klimaat-opwarmende stof in een jong populierenbos juist heel groot is. In de nu kaalgekaptte percelen planten we naast langzaam groeiende bomen ook snel groeiende bomen aan. Gedurende de verschillende ontwikkelingsstadia in de loop der jaren, kunnen we die vorm van diversiteit sturen.'

Samenwerking

Staatsbosbeheer heeft intensief contact met Rotta. Rotta onderhoudt voor het recreatieschap diverse natuurpareltjes in de Rotterdamse, waar zij met veel passie en inzet een toegevoegde waarde zijn in het beheer. Hierbij gaat het onder andere om het Korenmolengat en de Wiebertjes. Staatsbosbeheer maakt ook veel gebruik van de kennis van Rotta over de voorkomende soorten flora en fauna in het gebied. Waar mogelijk proberen we in overleg het

beheer zo af te stemmen dat de natuurwaarde in het gebied kan toenemen. Hierbij is niet altijd alles mogelijk omdat wij met diverse soms tegenstrijdige belangen rekening moeten houden van

diverse partijen. We proberen in overleg daar een zo goed mogelijk evenwicht in te vinden. Bij het bosbeheer hebben we de plannen steeds met Rotta besproken. <

Rotta - Garry Bakker:

Natuurbeheer in ons werkgebied is voor mij het zoveel mogelijk koesteren, behouden en versterken van wat waardevol is. Daarvoor is het noodzakelijk dat verantwoordelijke partijen op de hoogte zijn wat er leeft in het gebied. De grootste delen van het werkgebied van Rotta bestaan uit recreatiegebied, waar intensief beheer van terreindelen, wegbermen, slootkanten en watergangen aan de orde van de dag is en bovendien noodzakelijk. Daarnaast zijn er spaarzame plaatsen, zoals het Koornmolengat, die 'formeel' natuurgebied zijn en waar het beheer kleinschaliger is. In beide situaties kun je pas zorgvuldig te werk gaan wanneer je weet waar de kwetsbare soorten planten en dieren leven en waar je op moet letten. Met deze informatie kan vervolgens de planning, frequentie en methode van beheer worden afgestemd op het leefgebied van soorten.

Een zorgvuldige uitvoering van werkzaamheden kan bovenal pas worden bereikt wanneer er goed wordt gecommuniceerd. Natuur- en vogelwacht Rotta - de naam zegt het al - heeft bestaansrecht door te waken: anno 2019 betekent dat kennis leveren, in gesprek gaan met beheerders (meer concreet: Staatsbosbeheer, recreatieschap, gemeenten, aannemers, waterschap) en afstemming bereiken over een werkwijze waarin het natuurbelang niet wordt geschaad en zoveel mogelijk gebruikers van het gebied tevreden zijn. Dat betekent niet dat er geen zaken voor verbetering vatbaar zijn en er geen ruimte meer is voor kritiek, maar fouten in het beheer kunnen vooral ook een leerschool zijn voor verbetering. Enkele voorbeelden van bereikte zaken de afgelopen jaren waarin ik zelf een bescheiden rol mocht spelen: inspectie van terreinen op broedende vogels voordat er gemaaid wordt; uitgestelde maaidata van percelen waar veldleeuweriken broeden; fasering in het maaibeheer van bepaalde rietkragen en een verlate maaiperiode om broedende vogels te ontzien en een natuurvriendelijk bermbeheer door een aangepaste maaifrequentie.

In het Rotta-werkgebied zijn afgelopen jaar flink wat bomen gekapt, op een schaal die zeker niet meer valt onder de definitie van (natuur)beheer, maar zich zowel juridisch als praktisch gezien laat uitleggen als ruimtelijke ontwikkeling. In de Bleiswijkse Zoom en het Lage Bergse Bos is plaatselijk rigoreus gekapt, waarmee de successie veertig jaar is teruggezet en veel soorten hun leefgebied voorlopig kwijt zijn. Dat is een keuze, en met iedere verandering komen ook weer verrassingen, de natuur is veerkrachtig genoeg. Maar persoonlijk had ik toch wat jaren langer in een oud bos rondgelopen, met een zingende Wielewaal in een groen bladerdak boven mijn hoofd, in plaats van zicht op een stobbenvlakte waar de mooiste vogel die ons land rijk is de komende decennia zeker niet zal terugkeren.

In het Lage Bergse Bos is veel veranderd voor de aanleg van de nieuwe A16. Voor de aanleg van de half verdiepte tunnel is bijna 19 hectare bos al grotendeels verwijderd. Ook hebben de betrokken organisaties en bedrijven - Rijkswaterstaat, Staatsbosbeheer, het Recreatieschap Rottemeren en de bouwcombinatie De Groene Boog – plannen uitgewerkt voor de herinrichting en kwaliteitsimpuls voor het Lage Bergse Bos.

Jeroen Demmer is als ecooloog in dienst van De Groene Boog en is betrokken bij de kap en de herinrichting van het gebied. Jeroen heeft biologie gestudeerd aan de Universiteit Utrecht en de master ecologie gevolgd aan de Wageningen Universiteit & Research. Aan hem de vraag waar hij zich in zijn dagelijkse werk in het Lage Bergse Bos mee bezighoudt.

Herinrichting en kwaliteitsimpuls Lage Bergse Bos

'Voorafgaand aan de realisatie van de A16 zijn er afspraken gemaakt over de herinrichting van het Lage Bergse Bos. Zodra de nieuwe weg is aangelegd, start de herinrichting en het herstel van het gebied er omheen. Hierbij houden we rekening met de behoeften van de dieren in het gebied. Flora en fauna moeten op elkaar aansluiten. De compensatie van bomen en bos wordt ingezet om de bestaande en nieuwe structuur van parken zoals de Vlinderstrik, Park de Polder en het Schiebroekse Park te versterken en met elkaar te verbinden. Op het tracé worden twee dienstgebouwen gebouwd voor de nieuwe tunnel. In die gebouwen worden extra verblijfbroedplaatsen gecreëerd voor vleermuizen.'

'Het groen dat verdwijnt wordt gecompenseerd. Ongeveer 16 ha nieuw groen komt op en rond de half verdiepte tunnel. Naast de groene inrichting van het tunneldak krijgt ook de rest van het Lage Bergse Bos een kwaliteitsimpuls. Met als doel een gevarieerder gebied en eigentijdse voorzieningen. De plannen van het Recreatieschap hiervoor worden afgestemd op het ontwerp van de half verdiepte tunnel. Op deze manier ontstaat er een aantrekkelijk gebied waarbij de paden, beplanting en recreatieve voorzieningen goed op elkaar aansluiten.'

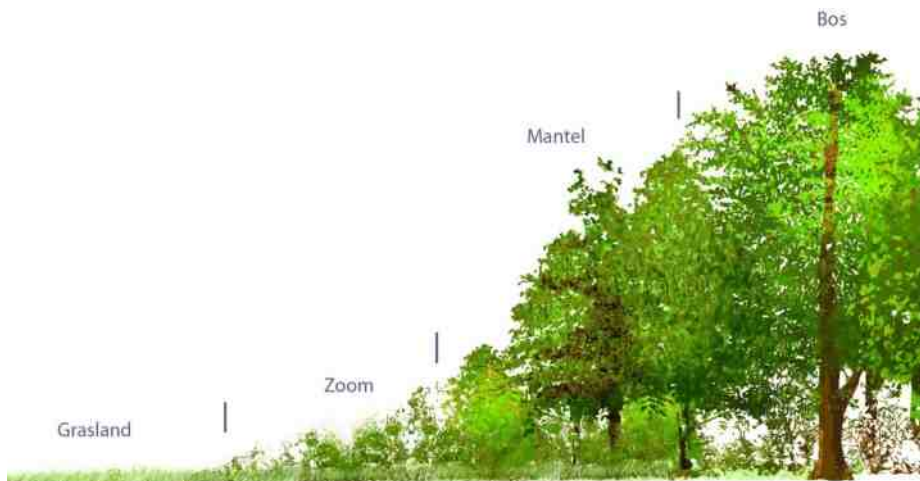
'Overgangen zijn de meest interessante plekken voor veel dieren en planten. Roofdieren struinen slootkanten af, vlinders vliegen langs de border en ook wandelaars volgen van nature de bosrand. Dat doen ze omdat op deze overgangen het meeste voedsel is te vinden (vergeet niet dat wij mensen ook ooit naar voedsel moesten zoeken). Als vogelaar leer je dat je de meeste vogelsoorten kunt scoren langs de bosrand. Kortom, overgangen

zijn soortenrijk, ze hebben een hoge biodiversiteit. Een van de meest voorkomende overgangen is de bosrand. Zo'n natuurlijke bosrand heeft vanuit de ogen van insecten veel verschillende leefgebiedjes, met als gevolg dat er een enorme hoeveelheid insectensoorten kan wonen. En waar insecten zijn is voedsel voor vogels, vleermuizen, kikkers, spitsmuizen, egels en libellen. Die op hun beurt weer voedsel zijn voor marters, uilen en roofvogels'

Rotta – Hans Sanders:

Natuurbeheer in ons werkgebied is voor mij zo min mogelijk ingrijpen en zowel liggend als staand dood hout deel laten uit maken van het bos: de voedingsbodem voor een gezond bos. Het bij voorbaat kappen uit het oogpunt van veiligheid, wanneer er mogelijk takken afbreken of bomen kunnen omvallen, is mij ook een doorn in het oog. Onze voorzorgsmaatschappij (met zijn claimcultuur) is hier een beetje in doorgeschoten. Van elk weldenkend mens mag verwacht worden dat hij weet dat na of tijdens een storm er nog takken kunnen vallen en dat je in de natuur altijd op moet letten. Vogelaars en andere natuurliefhebbers doen dat al en genieten zo van het concert en de grilligheid van de omringende natuur.

Staatsbosbeheer is aan de slag gegaan met de herinrichting en noemen dit een kwaliteitsverbetering, wat dus eigenlijk achterstallig onderhoud is. Gesouffleerd door onze eigen wijze oude (re) mannen ben ik veel meer gecharmeerd van kleinschalig bosbeheer en regelmatig dunnen om de grotere woudreuzen een echte kans te geven om hun takken uit te spreiden en tegelijkertijd een gevarieerde ondergroei te krijgen. Het Bentwoud (ook in beheer bij Staatsbosbeheer) is een goed voorbeeld waar de natuur veel meer kans krijgt.

Voorbeeld evenwichtige overgang van grasland naar volwaardig bos

Maatregelen tijdens de realisatie

'Voordat de werkzaamheden buiten van start gingen, is er een gedegen ecologisch plan geschreven over de aanpak. In dit ecologisch werkplan zijn afspraken en maatregelen opgenomen om rekening te houden met de aanwezige natuur. Zo wordt er niet gerooid in het broedseizoen. Om die reden is bijvoorbeeld de blauwe reigerkolonie met een ruime strook bomen eromheen in die periode met rust gelaten, deze vogels beginnen al vroeg met hun broedseizoen. Pas als alle nesten zijn verlaten, wordt dit deel gerooid. Een extern bureau heeft ondertussen onderzocht en vastgesteld dat er in de omgeving voldoende alternatieve locaties zijn waar deze kolonie reigers zich in de komende jaren kan voortplanten. Ik zie tijdens de rooiwerkzaamheden toe op de juiste uitvoering en bewaak het moment wanneer het broedseizoen voor vogels start en de werkzaamheden onderbroken moeten worden.'

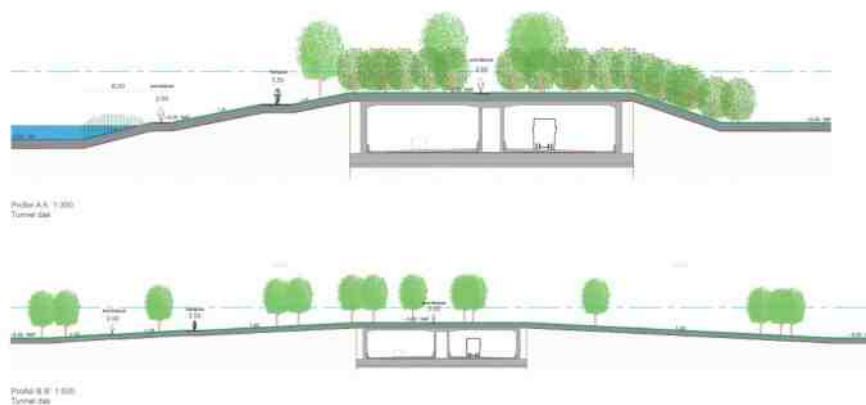
'In het aangrenzende Molenkwartier en ook in het bos nestelen nogal wat vleermuizen. Om die te behouden zijn door bouwcombinatie De Groene Boog vijftig vleermuiskasten opgehangen in het Lage Bergse Bos. Ze zijn bedoeld om de gewone dwergvleermuis en de ruige dwergvleermuis huisvesting te bieden nu een deel van het bos is gerooid.'

De vleermuizen foerageren ook in het noordelijke deel van het bos. Omdat het bos is doorsneden door de groenverwijdering en de vleermuizen foerageergebied missen door het gerooid deel, zijn er alternatieve vliegroutes gerealiseerd. Door gefaseerd bomen en struiken te verwijderen, krijgen vleermuizen de tijd om te wennen aan de locaties van deze vliegroutes. Daardoor kunnen ze ook tijdens de aanleg van de tunnel het tracé oversteken om in het achterliggende deel van het Lage Bergse Bos te foerageren.'

'Bij het rooien wordt er ook gekeken naar mogelijkheden tot her-

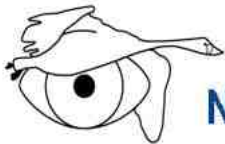
plant. Bijvoorbeeld aan de Wildersekade staan meerdere meidoorns. Op aangeven van Jaap van Lien en Henk Starink van Rotta wordt bekeken of die meidoorns zorgvuldig kunnen worden uitgegraven en mogelijk weer op een andere plek in de omgeving kunnen worden herplant. Ik heb daar alle vertrouwen in.'

'Volgend jaar start de daadwerkelijke bouw van de tunnel. Dit gaat gepaard met geluid, trillingen en licht en heeft invloed op de dieren in het gebied. Zo kan het geluid van machines ervoor zorgen dat vogels elkaar niet meer horen fluiten en zij geen geschikte partner kunnen vinden om te paren. Felle bouwlampen en trillingen, bijvoorbeeld door heien, kunnen het gedrag van dieren verder verstoren. We houden tijdens de bouw waar mogelijk dan ook rekening met de dieren in het gebied. Er worden geluids- en trillingsarme technieken toegepast, zodat onder andere vogels minimale negatieve effecten ondervinden en zich ongestoord kunnen voortplanten. Kortom, we doen er alles aan om de natuur zo min mogelijk te verstoren en zelfs te versterken bij de herinrichting van het gebied.' <

Impressie van de half verdiepte tunnel door het Lage Bergse Bos

Standpunt Natuur- en Vogelwacht Rotta

Na raadpleging van onze eigen experts, hebben we als vereniging Natuur- en Vogelwacht Rotta het volgende standpunt over de bomenkap in de Bleiswijkse Zoom en het Lage Bergse Bos ingenomen.

Rotta bevindt zich in een bijzondere positie. Onze relatie met de lokale mensen van Staatsbosbeheer (SBB) is uitstekend en dat willen we graag zo houden. Wij beheren, in goed overleg en met volledige medewerking, verschillende kleinere deelgebieden in het Rottemeregebied. Dit beheer richten wij naar eigen inzicht op een natuurlijke en organische manier in. Dat heeft geleid tot het ontstaan van de verschillende natuurparels, zoals bijvoorbeeld de Wiebertjes en het Koornmolengat. Dat is één kant van de medaille, maar er is ook een andere kant.

Wij verschillen duidelijk van mening met SBB (en dat weten we ook van elkaar) als het gaat om de huidige massale kap van bomen in het Rottemeregebied. Dat de essen ziek zijn of zeker zullen worden, willen we op gezag van de deskundigen aannemen. Of je ze dan ook gelijk moet verwijderen valt te bezien, je kunt er verschillend over denken. Veiligheid speelt echter een grote rol, dat is ons duidelijk en dat accepteren wij ook. Onze grootste pijn ligt dan ook niet bij het verwijderen van essen. Wat ons echt zwaar valt is het massale kappen van gezonde grote populieren en wilgen, bijvoorbeeld in delen van het Hoekse park. Rustige delen van het park waar nog natuurontwikkeling plaats kan vinden.

Wij staan een andere aanpak voor. We zijn natuurbeschermers en geen houtvesters. Als je bos wilt verjongen moet je daar in onze optiek de tijd voor nemen en heel geleidelijk over een groot aantal jaren de oudere bomen vervangen door een variatie aan nieuwe soorten. Zo voorkom je kale vlaktes met piepjonge aanplant die jaren nodig heeft om tot enige omvang te komen. SBB kiest, met hetzelfde doel, voor een grootschalige aanpak die tijdelijk leidt tot fors verlies aan broedareaal voor bosvogels.

Hoe massale jonge aanplant gaat reageren op hete droge zomers zoals bijvoorbeeld in 2018, is iets waar we in het Rottemeregebied geen ervaring mee hebben. Een voorzichtige aanpak lijkt ons echter beter te passen in het (gemeentelijk) beleid ten aanzien van klimaatadaptatie. Zuinig omgaan met grote bomen hoort daar zeker bij.

Dit alles en nog veel meer is onderwerp van uitvoerig overleg dat wij op geregelde tijden hebben met de lokale experts van Staatsbosbeheer. Een overleg dat ondanks de ingezette koers van SBB ons toch de mogelijkheden biedt om bij te sturen. Van die mogelijkheid willen wij zoveel mogelijk gebruikmaken!

De Commissie ruimte en de betrokken wethouder van de gemeente Lansingerland, alsmede het Algemeen Bestuur van het Recreatieschap Rottemeren en Staatsbosbeheer zijn schriftelijk op de hoogte gesteld van ons standpunt. <

Tot besluit

Natuur (Latijn *natura*, van *Nasci*, 'ontstaan, geboren worden') wordt vaak gezien als dat wat niet is gemaakt door de mens, hoewel de mens zelf tot de natuur behoort. De menselijke invloed op de omgeving wordt ook wel als cultuur geduid. We beschouwen cultuurbossen en -landschappen als 'onze natuur'!

De natuur heeft eigen wetten, elk individu van elke soort is gericht op (over)leven. Leidend hierbij is de samenstelling van de bodem, het water en de lucht, een en ander onder invloed van de klimatologische omstandigheden. De in het wild levende dieren en andere levensvormen zoeken instinctmatig naar een geschikte omgeving. Die wisselwerking binnen de plantenwereld en het dierenrijk en onderling, is in wezen heel simpel: de ene soort is er omdat een andere er ook is of juist niet, en andersom kun je met dezelfde redenatie de aan- of afwezigheid van de in een bepaald gebied voorkomende soorten verklaren.

Bos- of natuurbeheer kan worden gedefinieerd als het bevorderen en/of handhaven van bestaansvoorwaarden voor planten- en diersoorten en daaruit samengestelde levensgemeenschappen. Hierbij zijn veel aspecten en belangen in wisselende mate in het geding: soortenbehoud, veiligheid, biodiversiteit, cultuur (historie), klimaatadaptatie, eco-/natuurwaarde, kosten/rendement, boom-/plant-/diergezondheid, recreatie, gevoel/sentiment/emotie, infrastructuur (wegen, paden, watergangen, leidingen, etc.), landschapsschoon, leefbaarheid en wat nog meer.

Al deze aspecten en belangen worden tegen elkaar afgewogen en concurreren met elkaar. Ze zijn als het ware met elkaar getrouwd: maar dan wel 'op huwelijkse voorwaarden'! De mens is daarvan niet alleen een onderdeel, de externe regierol die hij/zij daarbij inneemt, is bepalend of die levensgemeenschappen al dan niet succesvol zijn: zoveel (mensen)hoofden zoveel (mensen)zinnen!

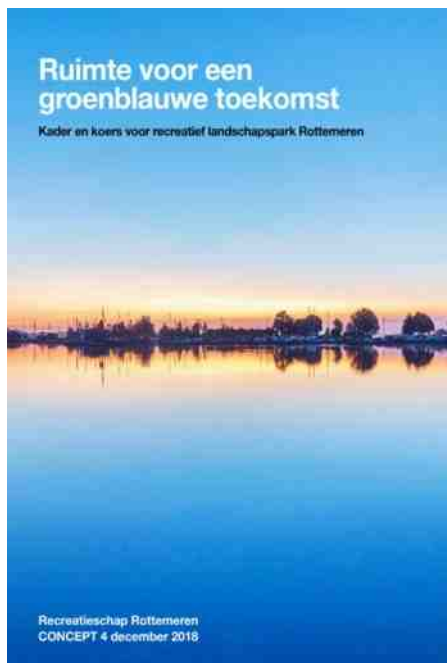
Maar hoe je het ook wendt of keert, een integrale aanpak van het beheer van de verschillende levensgemeenschappen in het Rottemereengebied is geboden. De keuzes die wij mensen hierbij maken zijn doorgaans gebaseerd op de menselijke behoefte: beheer(sing) van al wat groeit, bloeit en leeft in wat voor vorm dan ook. In deze dynamische en weerbarstige wereld is het goed je vast te houden aan de literaire klassieker van Trygve Gulbrandsen met de titel: ***En eeuwig zingen de bossen . . .***

Research: Jan Smith en Arend Hoogeveen. Interviews, redactie en opmaak: Arend Hoogeveen. Wil je reageren, stuur je reactie naar www.avesvisumredactie@gmail.com. In de volgende Aves Visum komen we er dan op terug. <<

In maart/april 2019 is de kadernotitie *Ruimte voor een groenblauwe toekomst, kader en koers voor recreatief landschapspark Rottemeren* in de gemeenteraden van Rotterdam, Lansingerland en Zuidplas vastgesteld. Artikel 2 van de *Gemeenschappelijke regeling voor het recreatiegebied Rottemeren* stelt dat: 'de belangen van openlucht recreatie, natuurbescherming en het bewaren van natuur- en landschapsschoon in onderling samenhang behartigd moeten worden'.

In de kadernotitie wordt echter vooral gefocust op het recreatief belang. De balans in die onderlinge samenhang met natuur en landschap zien wij onvoldoende geborgd. En juist daaraan is dringend behoefte, temeer daar (toekomstige) ruimtelijke ontwikkelingen het landschappelijke karakter van het Rottemereengebied in toenemende mate onder druk zetten.

In de Kadernotitie zijn de ambities abstract geformuleerd en bieden weinig kader voor het behoud en versterken van natuur, landschapsschoon en cultuurhistorie. Zoals gezegd, de focus ligt vooral op recreatieve activiteiten. Daar komt bij dat de gemeenten Zuidplas en Lansingerland ook ambities hebben om in de buitengebieden (Eendragtspolder en Hoge Bergse Bos) al dan niet grootschalige evenementen te organisaeren.

Dit was aanleiding voor een aantal maatschappelijke organisaties, die opkomen voor het belang van natuur(bescherming) en het behoud van cultuurhistorie en landschapsschoon, om zich te verbinden in de Alliantie GroenBlauwe Rotte, te weten:

- **Natuur- en Vogelwacht Rotta**
- **Stichting Rotte-Verband**
- **Belangenvereniging Oud-Verlaat**
- **Platform Eendragtspolder**
- **Stichting Natuurland**
- **Een aantal betrokken inwoners**

Missie

De Alliantie streeft naar volwaardige natuur (-ontwikkeling, -bescherming en -beheer), behoud van landschapsschoon en cultuurhistorie in het Rotte-

merengebied, zowel voor wat betreft de rivier als de dijken en de polders langs weerszijden. Recreatievoorzieningen en -activiteiten moeten passen in het karakter van de verschillende deelgebieden.

Ruimte voor een groen-blauwe toekomst:

- Centrale schakel in de regionale groenblauwe structuur.
- Landschapspark met Rotte en polderkamers als dragers.
- Duurzaam buiten zijn: sport en actieve vormen van vrijetijdsbesteding.
- Rondom bereikbaar en optimaal toegankelijk.
- Samenwerken vanuit een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid.

Het doel van de Alliantie is met inzet van expertise en betrokkenheid het onder de aandacht brengen van natuur, landschapsschoon en cultuurhistorie in het Rottemereengebied. De Alliantie wil op basis hiervan optreden als gesprekspartner, gevraagd en ongevraagd adviseren en meedenken, alsmede in co-creatie participeren bij ontwikkelingen op het gebied van deze essentiële maatschappelijke waarden, om deze te behouden, te herstellen en te versterken. Wij denken hierbij aan overleg/afstemming met de eigenaar/beheerder en andere betrokken partijen over bijvoorbeeld:

- 1) hoe volwaardige ecologische verbindingen te behouden/versterken en nieuwe te realiseren,
- 2) het beschermen van flora en fauna en vergroten van de biodiversiteit,
- 3) het realiseren van rustige, stille plekken om te genieten van de natuur en het landschapsschoon,
- 4) het behouden van het cultuurlandschap en de daarbij behorende cultuurhistorie en
- 5) het stimuleren van duurzame landbouw in de agrarische deelgebieden.

Voor Rotta nemen Jaap van Lien, Cor van de Lustgraaf en Arend Hoogeveen deel aan de Alliantie GroenBlauwe Rotte. Kijk ook op www.alliantiegroenblauwerotte.nl. <<

Rotta Actief– werken bij het Trefpunt:
Elke donderdag van 10:00-16:00 uur
Info: Jan Noppers

Rotta Natuurwerk– op locatie:
Elke donderdag vanaf 09:00 uur
Elke eerste zaterdag van de maand
Info: Rien van der Vorm

Vrije inloop Trefpunt:
Elke donderdag van 10:00 tot 16:00 uur
Elke zaterdag van 12:00 tot 16:00 uur
Info: Jan Noppers

Rotta Rangers:
15 juni - Slootjessafari
13 juli – Eten uit de natuur
14 sep. - Natuurcarroussel
Info: Astrid Schild

Rotta Kapoentjes:
26 juni - Rondstruinen in de natuur
25 sep. – Rondstruinen in de natuur
Info: Astrid Schild

Excursies Leden:
22 juni - Fietstocht Reeuwijkse plassen
24 aug. – Heidevelden met Cor
27 – 29 sep. – Weekend Bennekom
Info: Hans Sanders / Peter Wienbelt

Ledenavonden:
25 juni - Wandeling natuurtuin Zoetermeer
24 sep. – Wet- en regelgeving oppervlaktewaterkwaliteit

Bestuursvergaderingen:
11 juni
8 juli
13 augustus
10 september

Publiekswandeling:
28 juni – Eerste vrijdagavondwandeling
Koornmolengat
14 sep. – Fietstocht Groenzoom / Ackerdijk
30 aug. – Laatste vrijdagavondwandeling
Koornmolengat
Info: Hans Sanders

Voor tijden en details zie de agenda op de website of de regelmatig per email verstuurde Nieuwsflitsen.

Kijk voor de verslagen van de excursies en de activiteiten van de Rotta Rangers en Kapoentjes op onze website www.rotta-natuur.nl.

Doelgroepen

Openbaar	leden en niet-leden zijn van harte welkom, aanmelden niet nodig.
Ledenavond	alleen voor leden en donateurs, aanmelden niet nodig.
Cursus	alleen voor cursisten, dus tijdig vooraf aanmelden.
Rotta Onderzoek	inventariseerders en mensen met interesse voor onderzoek aan flora en fauna
Rotta Actief!	de werkploeg op donderdag, leden en niet-leden mogen meehelpen.
RottaNatuurwerk	leden en niet-leden werken in de natuur, aanmelden niet nodig.
Rotta Varia	leden en niet-leden zijn van harte welkom, aanmelden niet nodig.
Rotta Kapoentjes	leden en niet-leden tussen 4 t/m 6 jaar zijn welkom, aanmelden vooraf noodzakelijk, vol is vol.
Rotta Rangers	leden en niet-leden tussen 7 t/m 12 jaar zijn welkom, aanmelden vooraf noodzakelijk, vol is vol.
Wandelingen	leden en niet-leden zijn welkom, aanmelden niet nodig.
Excursies	alleen leden, vooraf aanmelden, uiterlijk drie dagen voor de datum.

Bij excursies waar met de auto naar een locatie in het land wordt gereden, rijden we zoveel mogelijk met elkaar mee. De kosten - per auto € 0,20 per kilometer - worden verdeeld over het aantal inzittenden. Chauffeurs dienen een ongeval-inzittendenverzekering te hebben afgesloten.

SOMMIGE DINGEN VERANDEREN NOOIT...

In een tijd waarin alles verandert, veranderen wij uiteraard mee. Toch zien wij als assurantiëkantoor dat er ook dingen hetzelfde blijven. Neem nu onze persoonlijke service. Onze klanten kiezen er al jaren bewust voor. En nee, dat is niet altijd duurder dan via internet. Het is wél 100% onafhankelijk en volledig afgestemd op uw situatie. U hoeft zelf niets uit te zoeken. **Hoe makkelijk is dat?**

OORD ASSURANTIËN. EERLIJK IS EERLIJK.

Noorderparklaan 20, 2660 AA Bergschenhoek T (010) 440 07 88, www.oordbv.nl

PADDOCK

ALLROUND CATERING

Uw visie is onze uitdaging

- * **CATERING:** broodjes, hapjes, salades en buffetten
- * **PARTYRENT:** verhuur van taps, tafels, glaswerk etc.
- * **PARTIJEN:** in onze zaal of op een door u gekozen locatie

Paddock Catering
Hoefweg 53 - 2665 CC Bleiswijk
010-5210331

www.paddockcatering.nl

Indien onbestelbaar retour: Hoeksekade 164, 2661 JL Bergschenhoek

MB 103 watterral

© Chris van Rijswijk

MB 104 kwak

© Chris van Rijswijk

Mystery Bird

Chris van Rijswijk

MB103

Omdat ik mij profileer als de watterralfluisteraar van de Lage Landen, krijg ik geregeld brieven van verontruste vogelaars. Die briefschrijvers maken zich zorgen over 'hun' watterral. Waarom hij zich nukkig gedraagt bijvoorbeeld, of waarom hij het riet niet wil verlaten. Ik antwoord dan (overigens alleen als men een gefrankeerde retour-enveloppe bijsluit) troostend dat dat ralletje zich zo opstelt omdat het voorjaar nadert. Dan heeft hij andere dingen aan zijn hoofd. Hij is wellicht druk met het bouwen van een geinig nest, of moet een geduchte concurrent verjagen. In werkelijkheid heb ik geen idee waarom die watterral dat doet, maar dat deert niet. Het gaat erom dat die vogelaar weer gerustgesteld is en verder kan met zijn of haar leven.

MB104

Jantjes vader had drie zonen, namelijk Kwik, Kwek en....? Jantje natuurlijk! Zijn jongste zoontje wilde hij Kwak noemen, maar dat mocht niet van de moeder van Jantje. Omdat zij de broek aan had, kreeg zij haar zin en werd het dus Jan. Janus voor zijn vrienden. Jantjes moeder had natuurlijk gelijk. De kwak heeft namelijk niet zo'n vriendelijke gelaatsuitdrukking. Altijd dat norske. Kijk, heet je dochter Merel, dan heeft ze al een streepje voor, alleen al om haar naam. Robin is ook een goede naamkeuze, maar Kwak... zo moet je je zoon nooit noemen.

Bijgaand 2 nieuwe foto's van twee vogels zonder snavel, zo lijkt het. Jij gaat er vast uitkomen welke vogels dit zijn. Je kunt je oplossing naar mij mailen (cdvrijswijk@gmail.com) of zelf de antwoorden onthouden. De oplossing staat in het volgende nummer. Kijk ook eens op mijn website: www.birdshooting.nl. Succes <

MB 105

© Chris van Rijswijk

MB 106

© Chris van Rijswijk